

GUVERNARE ȘI DEMOCRAȚIE

Revistă semestrială de analiză și sinteză

Nr.1 Ediția I

Chișinău, 2008

Această publicație a fost realizată de
Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT
cu sprijinul financiar al Open Society Institute
(The Think Tank Fund), Budapesta

Coordonator general: Igor Boțan
La apariția publicației au contribuit: Igor Boțan, Corneliu Gurin, Elena Prohnițchi, Iurie Gotișan,

Redactor:
Copertă și design: Andrei Gamarț
Grafică: Alex Dimitrov

Prepres: Editura GUNIVAS

Opiniile exprimate în această publicație reflectă poziția autorilor
și nu reprezintă în mod neapărat punctul de vedere al instituției finanțatoare

©ADEPT, 2008. Toate drepturile rezervate

Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT

Chișinău, MD-2012, Republica Moldova
str. V. Alecsandri nr. 97
Tel.: 212992, tel./ fax: (373 22) 213494
E-mail: adept@e-democracy.md,
WEB: www.e-democracy.md.

CUPRINS

INTRODUCERE 5

I. PARTIDE POLITICE ȘI ALEGERI 7

Introducere 7

Partidele și alegerile 7

Sindromul “democrației imitative” 7

Cum își compilează partidele listele de candidați? 8

Impactul sistemului electoral asupra partidelor 11

Reflexele vechi vs cele noi 15

Reformatarea eșichierului politic 17

Fezabilitatea “listelor comune” 17

Fezabilitatea fuzionării partidelor 18

Concluzii 19

II. INTEGRAREA EUROPEANĂ 23

Impactul Acordului de facilitare a vizelor 23

Planul de Acțiuni UE – Moldova: doi pași înainte, un pas înapoi 27

Ce va urma după Planul de Acțiuni? 30

Principalele concluzii ale Comunicării 30

Raportul de țară pentru Moldova 31

Ce urmează? 32

III. EVOLUȚII SOCIAL-POLITICE 35

Cum percep cetățenii realitățile? 35

Percepții generale 36

Lipsa forțelor capabile să focalizeze nemulțumirile cetățenilor 39

Nivelul culturii politice și manipularea opiniei publice 41

Ratingul partidelor și liderilor politici 44

IV. DIFERENDUL TRANSNISTREAN 53

Pericolul reglementării conjuncturale 53

Întâlnirea Voronin – Smirnov 53

Reiterarea atitudinii Președintelui Voronin față de problema transnistreană 56

Reacții la întâlnirea Voronin-Smirnov 57

Transnistria – valiza fără mîner a Rusiei? 58

Concluzii 61

INTRODUCERE

Revista semestrială de analiză și sinteză “Guvernare și democrație” este un produs nou al Asociației pentru Democrație Participativă (ADEPT). Scopul ei este de a lărgi spectrul beneficiarilor activității ADEPT, contribuind la sporirea transparenței actului politic și a informării asupra evoluțiilor social-politice majore din Republica Moldova. Publicația se înscrie în arealul de activitate al ADEPT, care de mai mulți ani pune în centrul preocupărilor sale reflectarea evoluțiilor social-economice din țară prin prisma priorităților formulate de autoritățile publice, a pozițiilor de alternativă exprimate de clasa politică, a aprecierilor date de partenerii externi ai Republicii Moldova și a inițiativelor organizațiilor civice.

Specificul stă în modul de tratare: analiza evenimentelor importante se prezintă după ce s-a profilat impactul lor asupra vieții social-politice din Republica Moldova. Această abordare are menirea să fundamenteze așteptările, să sporească predictibilitatea evoluțiilor viitoare și, eventual, să sugereze modalități de comportament în vederea optimizării efectelor.

Abordarea subiectelor este dictată de relevanța lor pentru situația din Republica Moldova. În acest sens, problemele integrării europene, soluționării conflictului transnistrean, dezvoltării instituțiilor democratice, pregătirii și desfășurării alegerilor, consolidării sistemului de partide, în particular, și a societății civile, în general, vor avea prioritate, fiind examinate în toată complexitatea lor. De un interes special vor fi problemele relațiilor externe și cele de securitate, întrucât ele modulează contextul politicilor publice desfășurate în interiorul țării. De asemenea, se va acorda o atenție sporită percepției cetățenilor asupra fenomenului politic.

Primul număr al publicației se referă doar la o parte din subiectele de interes menționate mai sus, abordând preponderent probleme care au ieșit în prim-plan acum aproximativ un an și vor rămâne de mare actualitate cel puțin în

următoarea jumătate de an. Întrucât integrarea europeană este scopul strategic principal al Republicii Moldova, acest subiect se va bucura de un interes major. Pe de altă parte, faptul că sîntem în așteptarea startului negocierilor în vederea elaborării unui nou acord juridic dintre UE și Moldova amplifică interesul pentru subiectele sensibile ce țin de relațiile UE cu țara noastră – soluționarea conflictului transnistrean și calitatea procesului electoral. Anume în acest context trebuie privită relația dintre subiectele abordate în ediția de față.

PARTIDE POLITICE ȘI ALEGERI

Introducere Partidele și alegerile

Sindromul “democrației imitative”

La fel ca și alte democrații est-europene în tranziție, cea moldovenească este o democrație imitativă. Termenul respectiv este consacrat, indicînd inadecvarea formelor de împrumut la fondul autohton. În acest sens, orice model constituțional împrumutat – parlamentar, semi-parlamentar sau prezidențial –, în țări precum Republica Moldova etc., se va manifesta de o manieră specifică, printr-o democrație dirijată, suverană sau eşalonată, în care domină dictatura legii axată pe verticala puterii. Și mai rău e cînd societățile lunecă spre haos și confruntare, creînd cercuri vicioase. De fapt, faza imitativă este inevitabilă pentru societățile subdezvoltate, însă, după un timp, modelele imitate ar trebui să cultive reflexe. Chiar dacă aceste reflexe sînt, deocamdată, condiționate de momeli și supravegheate de monitori externi, mai tîrziu, ele încep a funcționa adecvat, necondiționat.

În Republica Moldova, democrația este în proces de edificare de 17 ani și reflexele democratice s-au profilat deja. Ele se manifestă, ca pretutindeni în zonele aflate în tranziție, odată cu apropierea alegerilor, fie parlamentare sau prezidențiale. Exemplele Rusiei și Ucrainei sînt elocvente în acest sens. Și în Republica Moldova apropierea alegerilor a generat de cele mai multe ori inițiative de modificare a Constituției, sistemului electoral, legislației referitoare la partide etc. Așa s-a întîmplat înaintea parlamentarelor anticipate din 1994, lucru absolut normal la acea etapă. Așa a fost și în preajma prezidențialelor din 2000, cînd s-a dorit ajustarea Constituției la interesele grupărilor politice, generînd o criză constituțională și alegeri parlamentare anticipate. Ceva oarecum similar se prefigurează acum, cînd au început pregătirile pentru parlamentarele din 2009.

În decembrie 2007, majoritatea parlamentară a adoptat o nouă lege a partidelor, a interzis dreptul de intrare în competiția electorală pentru deținătorii dublei cetățenii, a dat start modificării legislației electorale pentru a-și crea avantaje pe seama partidelor de opoziție. Drept răspuns, opoziția, mai exact o parte a ei, a lansat inițiative care vin, oarecum, în contrasens. Ea și-a anunțat intenția de a modifica norma constituțională, referitoare la alegerea șefului statului, precum și de a modifica sistemul electoral pentru alegerea Parlamentului, repetînd, de fapt, unele inițiative mai vechi ale opoziției rodade.

Eforturi similare s-au făcut și mai înainte: la începutul anilor '90 cînd a fost elaborată Constituția sau cînd s-a procedat la revizuirea acesteia, proces în care au fost implicați și foștii președinți – Mircea Snegur și Petru Lucinschi. Efectul a fost părăsirea prematură a circuitului politic autohton. Nu este exclus că și liderii actualului partid de guvernămînt vor regreta multe din lucrurile pe care le-au făcut în anii cînd au deținut puterea absolută. Ei au preferat să-și creeze privilegii în detrimentul opoziției și a consolidării instituțiilor democratice. Acțiunile lor, invocate mai sus, sînt mai mult decît elocvente în acest sens.

Cea mai bună soluție, probabil nerealizabilă în actualul context politic, ar fi ca partidul de guvernămînt și formațiunile de opoziție să întreprindă, cel puțin, un efort comun pentru consolidarea partidelor și a sistemului electoral. La această etapă, se pare că nici noua lege a partidelor, nici modificările legislației electorale, în curs de realizare, nu sînt suficiente pentru fortificarea instituțiilor democratice.

Cum își compilează partidele listele de candidați?

După alegerile parlamentare din 2005, instituțiile internaționale specializate au recomandat Republicii Moldova să adopte o nouă lege a partidelor care ar contribui la consolidarea acestora și la diminuarea corupției politice. De asemenea, a fost recomandată modificarea legislației electorale pentru a elimina normele generatoare de neîncredere între partide.

Proiectul noii legi a partidelor a stîrnit dezbateri controversate, iar varianta ei finală s-a remarcat printr-o modificare neașteptată – mărirea de zece ori a sumei anuale alocate din bugetul de stat pentru susținerea activității partidelor – de la 0,02%, cît se prevedea în proiectul legii, pînă la 0,2%, însemnînd aproximativ 30 milioane de lei. Un șir de recomandări, inclusiv cele referitoare la partidele

regionale, au fost ignorate. Suma prevăzută anual pentru întreținerea partidelor în Republica Moldova este prea mare ca să nu fie corelată cu niște cerințe legitime de performanță. Oricine se poate întreba: pentru ce merite deosebite li se oferă partidelor 0,2% din bugetul public anual, dacă tocmai partidele sînt instituțiile cu cel mai scăzut rating de încredere, aproximativ 20%? Singura explicație este că, în Republica Moldova, la fel ca și în societățile avansate, pe care le imităm, partidele ar trebui să joace un rol crucial în asigurarea relației dintre societate și organele puterii reprezentative. De fapt, cetățenii moldoveni au fost determinați să crediteze în avans partidele, fără să existe garanții că acestea vor deveni mai responsabile și credibile.

În aceste circumstanțe merită discutate principalele probleme ale partidelor. Studiile cele mai recente cu privire la evoluția partidelor în zonele de tranziție arată că în democrațiile imitative cele mai presante probleme sînt instituționalizarea partidelor și volatilitatea electorală. Se are în vedere că, în mod normal, partidele ar trebui să devină instituții viabile, care “să depășească starea de subordonare față de liderii pretențioși sau față de grupările care le-au creat pentru scopuri instrumentale”. Dacă va fi soluționată problema instituționalizării, va fi rezolvată și cea a volatilității electorale. Abia atunci partidele vor putea fi capabile să-și îndeplinească funcțiile consacrate: a) de determinare și articulare a intereselor unor grupuri mari de cetățeni; b) de integrare și mobilizare a maselor de alegători; c) de structurare a voturilor alegătorilor; d) de contribuție la dezvoltarea culturii politice; e) de identificare, recrutare și promovare a cadrelor noi; f) de elaborare și implementare a unor programe social-economice și politice; g) de organizare a administrației de stat etc.

Contribuabilii moldoveni care vor trebui să susțină anual aproximativ 2/3 din cele peste 30 de partide înregistrate, care dețin mandate parlamentare și de consilieri locali, sînt în drept să se întrebe:

- Cîte partide pot răspunde sarcinilor identificate mai sus? Dacă partidele ar fi obligate să prezinte listele “guvernelor din umbră”, am descoperi că și așa-zisele partide mari ar întâmpina, realmente, mari dificultăți pentru a-i convinge pe contribuabili că vor putea guverna eficient. Cel mai probabil, aceiași “tehnocrați” ar figura pe mai multe liste;
- Ce chestiuni importante rezolvă liderii partidelor, cînd decid scindarea sau fuzionarea lor, dacă știu că tocmai acest gen de comportament conduce la volatilitatea electorală și la distorsionarea reprezentării ca urmare a

redistribuirii proporționale a voturilor partidelor mici? De fapt, evoluția politică recentă a Republicii Moldova a arătat că am avut și mai avem de a face cu categorii specifice de lideri. Cei ai “dreptei naționale”, de la declararea independenței Republicii Moldova, nu au mai apucat să clarifice pînă la urmă care dintre ei poartă răspunderea pentru eșecul în atingerea scopurilor formulate încă în 1990. Unii dintre aceștia s-au compromis și au fost eliminați din viața politică, iar cei care au știut să se mențină pe linia de plutire sînt atacați pentru “trădare”. Pe de altă parte, liderii celor mai puternice două formațiuni din țară, recunoscînd că au fost cîndva prieteni, și-au extins relațiile personale degenerate asupra formațiunilor pe care le conduc, iar cetățenii trebuie să admită că e vorba despre lupta opoziției cu puterea;

- Ce se poate întreprinde pentru ca banii publici, distribuiți partidelor, să fie folosiți la instituționalizarea acestora, astfel încît, atunci cînd va veni vremea plecării “părinților fondatori” de la cîrma partidelor, acestea să nu sucombe, ba dimpotrivă, să poată cunoaște o ascensiune?

Eventualele răspunsuri la întrebările de mai sus nu pot fi triviale. Finanțarea partidelor după criteriul performanței electorale (determinate de numărul mandatelor parlamentare și cîți consilieri locali au), așa cum prevede noua lege a partidelor, este un lucru necesar, dar insuficient. Din considerente de ordin practic, ar trebui diversificate criteriile de finanțare, fără a mări suma totală. Pare a fi normal ca un quantum de resurse să fie oferit partidelor asociate internaționalelor doctrine, cu reprezentare în Parlamentul European, pentru stimularea comunicării cu acestea. Abordarea respectivă ar putea avea efecte multiple, contribuind și la montarea lor în circuitul european. Partidele ar fi motivate să se unească pe criterii doctrinare pentru a face față parteneriatului cu internaționalele respective. Și cetățenii ar putea înțelege mai lesne de ce sînt necesare partidele doctrine, care, prin filiera internaționalelor respective, ar putea valorifica experiența seculară a socialiștilor, liberalilor, creștin-democraților europeni etc.

Sarcina instituționalizării partidelor ar putea fi realizată și prin impunerea unei transparențe mai mari a activității acestora. În acest sens, ar putea exista două abordări. Prima s-ar reduce la a face publice criteriile de identificare și înaintare a candidaților partinici la funcțiile electivă. Cea de a doua abordare, cu un impact mai mare și mai larg, ar viza modalitatea distribuirii mandatelor parlamentare în cadrul actualului sistem electoral proporțional, aplicat cu anumite modificări.

Impactul sistemului electoral asupra partidelor

Este o axiomă că sistemul electoral are un impact determinant asupra sistemului de partide. Curînd Parlamentul va vota în lectura a doua noile modificări la Codul electoral, care nu ating esența sistemului electoral. În același timp, Partidul Liberal Democrat din Moldova (PLDM) intenționează să inițieze un referendum privind modificarea sistemului electoral. Așa stînd lucrurile, merită să fie discutate unele eventuale soluții, cu un grad mai înalt de realizare și cu un eventual impact pentru instituționalizarea și fortificarea partidelor.

Din experiența Republicii Moldova, putem constata că sistemul electoral proporțional absolut (o țară – o circumscripție electorală), introdus în 1993, nu a fost cea mai bună alegere:

- Majoritatea partidelor, cu mici excepții, care au ieșit învingătoare și au participat la guvernare, ulterior au degradat. Una din principalele cauze ale acestei evoluții este legată de modul de selectare și promovare a candidaților. Tot ea e și pricina volatilității electorale. Listele închise de partid, compilate de către lideri, după criterii nu tocmai transparente, au fost printre principalii factori care au condus la scandaluri și scindări;
- Constatarea rupturii dintre candidații aleși pe liste închise și electorat a devenit o banalitate. În acest sens, nu e de mirare că partidele politice se identifică cu liderii săi, iar majoritatea celorlalți membri, chiar dacă devin deputați, rămîn în mare parte niște anonimi politici. Aceasta este cauza instituționalizării slabe a partidelor;
- Un alt handicap al actualului sistem ține de faptul că în Parlament sînt reprezentate în proporție de aproximativ 70 la sută elitele partinice din Chișinău;
- În cei optsprezece ani de pluripartitism au fost foarte puține exemple de schimbare statutară a liderilor partidelor, schimbare ce ar fi avut efect benefic asupra dezvoltării ulterioare a partidelor.

Pentru că inițiativa PLDM de modificare a sistemului electoral oricum a generat dezbateri, merită să fie menționate criteriile de bază pentru alegerea unui sistem electoral adecvat: asigurarea unei reprezentări adecvate a forțelor politice; asigurarea unei relații cît mai strînse între deputați și alegători pentru responsabilizarea primilor; menținerea unei proceduri de vot cît mai simple pentru ca alegătorii să poată să-și exercite lesne dreptul de vot; contribuirea

la instituționalizarea unor partide puternice și responsabile; promovarea intereselor minorităților; contribuirea la eliminarea tensiunilor prin impunerea compromisurilor; promovarea intereselor opoziției parlamentare; asigurarea unei guvernări stabile după alegeri.

Unele din aceste principii consacrate sînt concurențiale, însă gradul lor de împăcare indică asupra gradului maturității democrațiilor respective. Fără o estimare serioasă a posibilelor implicații asupra acestor principii, un sistem electoral, care funcționează de bine de rău, e de dorit să nu fie modificat. În situația creată, în Republica Moldova pare, mai degrabă, binevenită adecvarea sistemului electoral proporțional existent la cerințele invocate mai sus. O propunere similară a fost făcută în octombrie 2001, dar a fost ignorată atunci. În prezent, există condiții mai bune pentru promovarea inițiativei respective cu impact pozitiv pentru instituționalizarea partidelor. Se are în vedere că votarea în prima lectură a modificărilor la Codul electoral, care interzic constituirea blocurilor electorale și prevăd numerotarea buletinelor de vot pentru circumscripțiile electorale administrative, ar facilita eventuala lor implementare.

Pentru a evita opunerea liderilor partidelor care s-au obișnuit cu beneficiile actualului sistem, aceștia trebuie convinși că există posibilitatea fortificării partidelor fără a submina pozițiile liderilor. Pentru aceasta sînt necesare modificări minimale ale sistemului existent pentru alegerea Parlamentului. Iată care sînt acestea:

- Ținînd cont de faptul că se aleg 101 de deputați, teritoriul țării se divizează în 100 de circumscripții electorale administrative (în prezent este divizat în 33);
- Cele 100 de circumscripții electorale administrative se constituie în cadrul celor 32 de unități teritorial-administrative de nivelul doi;
- Numărul de alegători în fiecare din circumscripțiile administrative trebuie să fie aproximativ egal, permițîndu-se o variație în limitele acceptate de OSCE – de 10%;
- La constituirea circumscripțiilor administrative se vor lua în calcul interesele minorităților naționale, astfel ca localitățile în care locuiesc acestea să nu fie “dilate” artificial cu localitățile populate de majoritar;
- În fiecare circumscripție administrativă, fiecare partid va desemna, în conformitate cu procedurile interne, cîte un candidat;

- Fiecare partid va înregistra la Comisia Electorală Centrală lista de candidați, ordinea înscrierii cărora nu va conta pentru distribuirea mandatelor în eventualitatea trecerii pragului electoral;
- Pentru fiecare din circumscripțiile administrative vor fi tipărite buletine de vot aparte în care vor fi inserate, în mod ordonat, în chenare separate, simbolul și denumirea fiecărui partid, numele liderului și numele candidatului desemnat special pentru circumscripția în cauză;
- După alegeri, chiar dacă au trecut pragul electoral, liderii partidelor vor rămâne oricum primii pe listele de candidați (aceasta explică de ce e vorba despre 100 de circumscripții administrative pentru alegerea a 101 de deputați), iar ordinea celorlalți candidați va fi stabilită în funcție de procentajul electoral obținut de aceștia în circumscripțiile administrative. Distribuția mandatelor de deputat va avea loc în baza ordinii de pe această listă;
- Toate celelalte proceduri de distribuire a mandatelor și de alcătuire a listei candidaților supleanți rămân neschimbate.

Efectele unor astfel de modificări par a fi evidente:

- Se îmbină, de fapt, avantajele celor două sisteme electorale de bază – proporțional și majoritar. Astfel, contează orice vot acumulat de formațiunile politice și nu vor exista voturi pierdute ca în cazul sistemului majoritar;
- Pentru alegători procedurile de vot vor rămâne aceleași, semnificația votului lor însă va fi dublă. Votînd partidul respectiv, ei vor contribui și la alegerea candidatului din circumscripția respectivă;
- Liderii partidelor vor fi motivați să desemneze în fiecare circumscripție administrativă candidații cu cele mai mari șanse. Lucru care, în consecință, va asigura mult rîvnita relație strînsă între deputați și alegători;
- Liderii partidelor nu vor mai putea stabili și schimba în mod arbitrar sau contra mită (cum s-a întîmplat adeseori) ordinea candidaților pe listă. Această ordine va fi stabilită de alegătorii înșiși;
- Liderii politici cu domiciliul în capitală ar putea fi motivați să intre în competiția pentru conducerea unor filiale teritoriale ale partidelor, aceasta obligîndu-i să se aplece pe teren o bună parte de timp și să contribuie în mod real la fortificarea filialelor;

- Membrii și simpatizanții fiecărui partid, din diferite circumscripții administrative, se vor afla într-o competiție nu numai cu adversarii lor politici din alte formațiuni, ci și cu camarazii de partid, desemnați în alte circumscripții. Fiecare va lupta pentru un procentaj mai mare, care să-l ridice în topul listei, spre deosebire de situația actuală, când cei care consideră că nu sînt plasați destul de sus în lista de candidați n-au nicio motivație să lupte pentru cei din topul listei închise;
- Reprezentanții minorităților naționale vor fi motivați să intre în circuitul politic național, dat fiind faptul că și liderii partidelor vor fi motivați să numească candidaturile reprezentanților minorităților în circumscripțiile în care acestea au șanse reale de a acumula cît mai multe voturi. Aceasta ar soluționa în mod automat problema invocată de către autoritățile găgăuze care vor să li se permită efectuarea alegerilor pentru Parlament în circumscripții locale;
- Candidații aleși de o astfel de manieră vor avea tot temeiul pentru a participa la conducerea formațiunii, pe motiv că contribuția lor la victoria partidului este măsurabilă și nu obscură, nu se datorează așezării lor în topul listei de către liderul formațiunii;
- Liderii partidelor de pe același segment doctrinar, cu șanse mici de a trece pragul electoral, ar fi motivați să fuzioneze cu partidele înrudite mai robuste, obținînd posibilități reale de a se promova cu demnitate în circumscripțiile administrative în care consideră că au cei mai mulți susținători, fără a cerși locuri în topul listei de candidați;
- Partidele mari ar fi interesate să le convingă pe cele mai mici, de aceeași orientare doctrinară, să fuzioneze, dat fiind faptul că este extrem de dificil de a compila o listă de candidați capabili să lupte de la egal la egal în toate cele 100 de circumscripții administrative.

Factorii menționați mai sus sînt suficient de semnificativi pentru a pune bazele unei instituționalizări adecvate a partidelor politice, încurajînd competiția internă pentru leadership în baza principiilor axate pe ideea de merit.

Singurul neajuns evident al acestor modificări eventuale ar fi că în anumite circumscripții administrative alegătorii ar descoperi că sînt reprezentați în Parlament nu de candidatul care a acumulat cele mai multe voturi, ci de altul, cu voturi mai puține, dar al cărui partid a acumulat un procentaj mai înalt pe întreaga țară.

Reflexele vechi vs cele noi

Înainte de modificarea sistemului electoral trebuia de precizat ce e primar: modalitatea de alegere a șefului statului prin vot direct sau asigurarea rolului de mediator eficient al activității instituțiilor statului, indiferent de modul de alegere a șefului statului? Ce rol le revine partidelor în echilibrarea activității instituțiilor respective?

Privite prin prisma interesului fortificării rolului partidelor și instituționalizării acestora ar fi logic ca, pe de o parte, să fie eliminate unele norme legale, iar, pe de altă parte, să fie prevăzute altele care să împiedice partidele ajunse la guvernare să mai poată construi “verticale ale puterii”. Acestea din urmă nu fac decât să politizeze și să corupă organele de ocrotire a normelor de drept, să avantajeze guvernanții în detrimentul opozanților, contribuind, în definitiv, și la degenerarea sistemului de partide. O primă acțiune suficientă, în acest sens, ar fi ca prin lege, pe perioada exercitării mandatului, să fie prevăzută suspendarea calității de membru de partid pentru șeful statului. Există premise de ordin istoric și moral pentru a proceda astfel. E vorba despre faptul că printre cele trei acte constitutive ale statului independent Republica Moldova, alături de declarațiile de suveranitate și independență, se numără și Decretul cu privire la puterea de stat nr. 201-XII, din 27.07.1990, care prevedea în mod expres că “nu se admite cumularea funcțiilor de conducere în organele puterii de stat și administrației de stat cu orice alt post în organizațiile de stat și cooperatiste, în partidele politice și în organizațiile și mișcările social-politice.”

În prezent, aplicarea deplină a acestei norme ar fi contraproductivă și imposibilă, însă la momentul adoptării ei, când Partidul Comunist era singura forță politică instituționalizată, ea s-a dovedit a fi necesară. După (re)venirea Partidului Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM) la guvernare în 2001, în calitate de partid dominant, necesitatea unei asemenea norme, cel puțin cu referire la funcția de șef al statului, a devenit acută. Acest lucru a fost invocat de Partidul Popular Creștin Democrat (PPCD) în aprilie 2001, când președintele PCRM, Vladimir Voronin, a fost ales în funcția de șef al statului, și de Partidul Democrat (PD), atunci când a condiționat realegerea liderului PCRM în funcția de șef al statului, în aprilie 2005. Condiționarea a avut drept motivație construirea de către Președintele Republicii Moldova a verticalei puterii de stat cu scopul de a și-o supune în loc să medieze activitatea instituțiilor statului. Deși lucrurile nu trebuie absolutizate și generalizate,

în cazul Republicii Moldova, dubla calitate de șef de stat și de partid a asigurat funcționalitatea faimoasei verticale. Este cel mai elocvent exemplu când reflexele autoritariste vechi au prevalat asupra reflexelor imitative, ale perioadei de tranziție.

Din acest punct de vedere, sarcina demontării verticalei puterii pare a fi mai ușor realizabilă, decât inițiativa de modificare a Constituției în vederea alegerii șefului statului prin vot direct. Ea ar putea fi susținută și de către actualul partid de guvernământ, cel puțin după expirarea mandatului actualului șef al statului. Un argument în plus în defavoarea alegerii directe a șefului statului este că ea diminuează rolul partidelor, făcându-le vulnerabile în fața unor politicieni populiști, dar carismatici. Într-o societate divizată pe multiple criterii, cum este cea moldovenească, este preferabil ca șeful statului să fie ales totuși printr-un compromis al fracțiunilor parlamentare, cu un vot calificat. În același timp, pentru evitarea votării de nevoie, cum a fost cazul votului din 4 aprilie 2005, merită modificată Constituția în vederea eliminării clauzei referitoare la dizolvarea Parlamentului în cazul imposibilității alegerii șefului statului. O astfel de inițiativă a fost propusă

de PPCD în aprilie 2005, iar revenirea la ea ar putea contribui la fortificarea rolului și responsabilității partidelor când e vorba de căutarea unor soluții de compromis, în lipsa unor presiuni de ordin artificial.

Reformatarea eșichierului politic

Fezabilitatea “listelor comune”

Modificarea Codului electoral și adoptarea noii legi privind partidele politice impunea, de fapt, reformatarea eșichierului politic. Nu exista o altă soluție eficientă împotriva pragului electoral exagerat de 6% și a interzicerii alianțelor preelectorale decât urgentarea procesului de consolidare a forțelor politice pe anumite criterii de compatibilitate, fie doctrinare sau programatice. Aparent, cea mai simplă soluție era participarea mai multor partide la alegeri pe „liste comune” de candidați, sub auspiciile unuia dintre ele. Declarațiile optimiste ale unui șir de politicieni de opoziție, referitoare la consolidarea forțelor, s-au concentrat în special asupra acestei variante. Însă aceste mesaje optimiste au fost combătute imediat de mesaje ce veneau să le infirme. Probabil, prevederile noii legi a partidelor, referitoare la finanțarea de la bugetul public a formațiunilor cu reprezentare parlamentară și/sau cu un anumit nivel de reprezentare regională, a complicat procesul de consolidare a forțelor politice, fiindcă impunea și fuzionarea, partidele politice fiind puse în condiții inegale după alegerile parlamentare din 2009. Cele foarte puține, care au obținut mai mult de 6% din voturi, vor fi finanțate de la bugetul de stat, iar celelalte – nu. În acest sens, finanțare de la bugetul de stat ar obține doar formațiunile parlamentare sub auspiciile cărora s-ar fi format “liste comune”. Evident, pentru partidele cu rating comparabil era dificil să ajungă la un consens în privința candidaților de pe “lista comună”. Dar asta nu e singura complicație. Articolul 41 alin.(2) din Codul electoral, modificat la 10 aprilie 2008, stabilește că „partidele politice pot desemna drept candidați atât pe membrii lor de partid, cât și pe persoanele fără apartenență politică”.

Pentru a forma “liste comune”, membrii altor partide decât cele sub auspiciile cărora s-au întocmit acestea ar fi trebuit să-și suspende apartenența partinică. Dacă în Rusia nemembrilor de partid li se permite să devină președinți ai acestora, de ce în Moldova, în condițiile aceluiași norme legale, să nu li se permită membrilor de partid, din rațiuni de ordin practic, să-și suspende

temporar calitatea respectivă? Acest lucru nu ar fi complicat pentru membrii de rînd ai partidelor. Problema este că, de fapt, liderii partidelor pot avea cel mai mare interes pentru “listele comune”, iar, în cazul lor, suspendarea calității de membri de partid ar fi reprezentat un risc pentru revenirea la cîrma formațiunilor. Anume din aceste considerente era logic să se afirme că formarea „listelor comune” înseamnă, de fapt, o fuzionare amînată, lucru de care s-au temut, probabil, liderii partidelor mici.

De fapt, mai e ceva timp pentru tot felul de experimente. Este suficient ca cei interesați de “listele comune” să modifice statutele sau chiar să nu întreprindă nimic, dacă statutele nu prevăd în mod expres că doar membrii de partid pot fi reprezentați în organele lor de conducere. Ținînd cont de deficitul de timp, doar varianta suspendării temporare a calității de membri de partid ar mai putea menține interesul pentru “listele comune”. Articolul 7 al Legii privind partidele politice prevede în mod expres că:

- aderarea la un partid politic, precum și pierderea calității de membru al acestuia nu pot servi temei pentru acordarea de privilegii sau pentru limitarea drepturilor și îndatoririlor fundamentale;
- orice membru al oricărui partid politic poate renunța la această calitate depunînd o cerere scrisă;
- dobîndirea și pierderea calității de membru al partidului politic se reglementează prin normele interne de partid, prevăzute de statutul partidului.

Dacă autoritățile ar încerca totuși să ridice impedimente, atunci s-ar putea apela la justiția națională și nu numai pentru a contesta încălcarea dreptului de vot pasiv. Aceste acțiuni s-ar înscrie în formula de aur “doar drepturile revendicate pot fi apărate”.

Fezabilitatea fuzionării partidelor

În noile condiții impuse de legislație, fuzionarea “partidelor mici” este lipsită de sens dacă nu asigură depășirea pragului electoral de 6% de către entitatea rezultantă, ba este chiar dăunătoare. Fuzionarea “partidelor mici” cu „partidele mari” sau cu cele ale căror șanse sînt la limita trecerii pragului electoral ar fi avut sens dacă se făcea rapid, în grup, prin absorbția celor mici de către cele mari, fără precondiții exagerate. Altfel, eforturile nu se înscriu în limitele

fezabilității. Absorbțiile efectuate în preajma alegerilor nu sînt inofensive, ele pot crea tensiuni în cadrul formațiunilor absorbante. Problema constă în listele închise de candidați, care pot suferi modificări în sensul „recompensării” liderilor formațiunilor absorbite cu “locuri de trecere”. Experiența anterioară, dar și cea mai recentă, legată de modalitatea constituirii coaliției majoritare din municipiul Chișinău, nu lasă loc pentru iluzii că există alte criterii decît cele referitoare la distribuirea locurilor de frunte sau a portofelelor.

Un alt factor este că eventualele absorbții, chiar necondiționate, nu garantează absolut nimic. Riscul apariției unor confuzii și neclarități va persista, discreditînd atît procesul în sine, cît și pe participanții la acest proces. Din această perspectivă, ar avea sens să se discute doar despre eventualele avantaje de pe urma fuzionării partidelor cu ratinguri comparabile, estimate a fi, cel puțin, în proximitatea nivelului pragului electoral.

Aparent favorabile se prezintă eventualele fuzionări în vederea creării polurilor social-democrat și liberal, dar și aici există factori ce reduc succesul. Nu încapе îndoială că reticența liderilor partidelor invocate față de eventualele fuzionări va fi alimentată de: resuscitarea animozităților și conflictelor mai vechi; condiționări excesive și aproape imposibil de realizat; vehicularea rumorilor referitoare la influențe și legături obscure cu grupări politico-economice din umbră, interne sau externe; iluzii că șansele formațiunilor pe care le reprezintă sînt mai mari decît ale partenerilor, care dacă s-ar prăbuși la viitoarele alegeri ar lăsa mai mult spațiu pentru recucerirea întregului segment pe care se poziționează etc. Afară de aceasta, este aproape cert că presa afiliată oponentilor politici va depune toate eforturile pentru ca breșele existente în relațiile potențialilor parteneri să devină „prăpastii”.

Concluzii

După toate aparențele, modificarea Codului electoral a fost făcută și cu luarea în considerație a capacității slabe de negociere a majorității partidelor. A fost vizată și experiența negativă a alianțelor și fuzionărilor din perioada 2002-2005. Totuși, reformatarea spectrului politic este inevitabilă, ea oricum se va realiza, pe cale naturală, prin autoexcluderea din circuitul politic a “partidelor mici”, fără șanse și fără finanțare de la buget. Acestea din urmă se mai iluzionează că ar mai avea timp pentru găsirea unor soluții de coalizare între ele sau cu “partidele mari”.

Respectarea termenelor pentru fixarea datei alegerilor parlamentare și pe cele pentru alegerea șefului statului pune opoziția în criză acută de timp. În aceste circumstanțe prioritatea pregătirii propriilor garnituri în vederea participării la alegeri prevalează asupra negocierilor cu potențialii parteneri.

Partidele “mari” au avut două opțiuni - să facă propuneri și eforturi de consolidare cu „partidele mici” sau să mizeze pe apelul către alegători de a “vota util”, adică partidele cu “șanse mari”, pentru a nu irosi voturile. Cum resursele mediatice sînt mai “cooperante” cu „partidele mari”, acestea au înclinat spre cea de a doua opțiune.

Partidul de guvernămînt a făcut mai tot ce se putea pentru a-și crea condiții favorabile de a beneficia de pe urma redistribuirii voturilor partidelor incapabile să treacă pragul electoral. La rîndul lor, partidele de opoziție s-au arătat incapabile să răspundă adecvat pentru a împiedica partidul de guvernămînt să beneficieze de pe urma dispersării forțelor opoziției. În acest sens, partidele de opoziție sînt, oarecum, coautoare ale procesului de fortificare a pozițiilor partidului de guvernămînt.

Lamentările partidelor de opoziție, precum că Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM) ar fi o stavilă în procesul democratizării țării, nu mai pot fi luate în serios. Dacă dominația PCRM ar amenința cu adevărat soarta țării, atunci obligația iminentă a opoziției dispersate ar fi să se consolideze împotriva acestei amenințări. Cum partidele de opoziție nu se consolidează, permițîndu-și luxul de a lupta între ele, acestea nu sînt deranjate cu adevărat de pericolul perpetuării dominației PCRM.

Din cele expuse, reiese că este inoportun și incorect să se condiționeze începerea negocierilor unui acord juridic nou între UE și Republica Moldova, prin modalitatea desfășurării alegerilor în primăvara lui 2009. Comportamentul opoziției reprezintă implicit una din principalele stavile în procesul de integrare europeană a Republicii Moldova. Problema e că cei care pierd vor invoca întotdeauna încălcarea regulilor de către învingători. În condițiile care s-au creat, viitorul european al Republicii Moldova nu poate fi subminat de incapacitatea opoziției democratice de a se consolida. De aceea, ar fi mai bine dacă negocierile ar începe cît mai curînd posibil, chiar înaintea alegerilor. Sigur, calitatea alegerilor trebuie să determine limitele ofertei europene pentru Republica Moldova.

Hotărîri pentru aprobarea unor proiecte de acte legislative:

- privind prevenirea și combaterea infracțiunilor săvârșite prin intermediul sistemelor informaționale;
- pentru modificarea și completarea legii privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni (majorarea alocațiilor acordate persoanelor care îngrijesc invalizi la domiciliu și pentru invalizii din copilărie de gradul III).

Impactul Acordului de facilitare a vizelor

Începînd cu 1 ianuarie 2008, a intrat în vigoare Acordul privind facilitarea eliberării vizelor. Semnarea Acordului se numără printre cele mai importante realizări în raporturile bilaterale și în procesul de implementare a Planului de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova (PAUERM). Acordul în cauză specifică cîteva lucruri importante:

- facilitarea eliberării vizelor nu ar trebui să conducă la migrație ilegală, fiind condiționată de acordarea unei “atenții deosebite securității și readmisiei”;
- de facilități pot beneficia 15 categorii de solicitanți, desemnate explicit în Articolul 4, care vor trebui să justifice de o manieră suficientă, prescrisă, scopul vizitei;
- argumentarea suficientă a scopului vizitei nu garantează obținerea vizei, trebuind adusă dovada mijloacelor suficiente de subzistență și lăsînd loc pentru cerințe suplimentare, stipulate în legislațiile și regulamentele statelor membre ale UE;
- urmează să fie instituit un Comitet mixt de experți, alcătuit din reprezentanți ai Comunității Europene și ai Republicii Moldova, avînd drept sarcină monitorizarea punerii în aplicare a Acordului, propunerea modificărilor și completărilor, precum și a modalităților de soluționare a litigiilor care decurg din interpretarea sau aplicarea dispozițiilor lui;
- implementarea exemplară a prevederilor acordului lasă loc pentru recunoașterea posibilității introducerii pe termen lung a unui regim de călătorie fără viză pentru cetățenii Republicii Moldova.

Este evident că facilitățile stabilite prin Acord repetă, cu unele excepții, prevederile unor acorduri similare semnate de UE cu alte state din Balcanii de Vest

și Europa de Est. Esența facilităților constă în stabilirea termenului de 10 zile calendaristice de la data depunerii cererii pentru ca oficiile consulare ale statelor membre să ia o decizie privind eliberarea vizei. Termenul poate fi redus pînă la două zile în caz de urgență justificată, putînd însă fi și prelungit pînă la 30 de zile în cazuri individuale, cînd este necesară o analiză detaliată a cererii. Acordul stabilește posibilitatea obținerii vizelor pentru intrări multiple în spațiul UE și un quantum unic de 35 Euro pentru taxa de procesare a cererilor de viză. De această taxă, conform Articolului 6, pot fi scutiți, eventual, reprezentanții celor 15 categorii privilegiate¹.

În general, începutul aplicării practice a prevederilor Acordului a scos la iveală un șir de inconsistențe ale acestuia. În acest context, scăparea ce se referă la reprezentanții organizațiilor societății civile care, pe de o parte, sînt printre cei enumerați drept beneficiari ai regimului de facilități, iar, pe de altă parte, sînt omiși de pe lista celor scutiți de plata pentru viză (Articolul 6) pare nevinovată. În schimb, inconsistențele privitoare la oamenii de afaceri și la jurnaliști chiar că nu pot fi trecute cu vederea. Astfel, pentru oamenii de afaceri și reprezentanții organizațiilor de afaceri se cere prezentarea unei “solicitări scrise din partea unei persoane juridice sau societăți-gazdă [...], aprobate de Camera Înregistrării de Stat (CÎS) a Republicii Moldova”?! Aici se iscă cîteva întrebări:

- CÎS are putere discreționară deplină de a decide dacă o firmă din spațiul UE este credibilă sau dacă un om de afaceri din Republica Moldova merită să fie invitat de partenerii săi din UE?
- funcționarii CÎS din Republica Moldova pot cunoaște cele 23 de limbi oficiale ale UE în care le pot fi prezentate scrisorile pentru aprobare ca să

¹ a) rudele apropiate care vizitează cetățeni ai Republicii Moldova, rezidenți legali pe teritoriul statelor membre; b) membri ai administrațiilor publice și parlamentelor naționale și regionale, ai curții constituționale și curții supreme; c) membri ai delegațiilor oficiale care participă la evenimente pe teritoriul statelor membre; d) elevi, studenți ai instituțiilor universitare și postuniversitare și profesorii însoțitori care întreprind călătorii de studii sau formare profesională; e) persoane cu handicap și persoanele care le însoțesc; f) persoane care au prezentat documente ce dovedesc necesitatea călătoriei în scopuri umanitare; g) participanți la evenimente sportive internaționale; h) persoane care participă la activități științifice, culturale și artistice; i) participanți la programe oficiale de schimb organizate de orașe înfrățite și alte localități; j) jurnaliști; k) copii cu vîrsta sub 18 ani și copii în întreținere cu vîrsta sub 21 de ani; l) pensionari; m) conducători auto care prestează servicii de transport internațional de mărfuri și pasageri pe teritoriile statelor membre; n) membri ai personalului trenurilor, care călătoresc pe teritoriile statelor membre; o) practicanți ai profesiilor libere care participă la expoziții internaționale etc., organizate pe teritoriile statelor membre.

înțelegă ce e scris acolo sau, dimpotrivă, reprezentanții businessului din UE trebuie să cunoască “limba de stat” a Republicii Moldova?

Întrebările formulate nu reprezintă o simplă căutare de nod în papură. Oamenii de afaceri și funcționarii CÎS s-au arătat contrariați de prevederile Acordului la primele contacte de după intrarea în vigoare a acestuia.

Cerințele înaintate jurnaliștilor de a prezenta “un certificat sau un alt document eliberat de o organizație profesională, care să demonstreze că persoana în cauză este un jurnalist calificat, precum și un document eliberat de angajatorul persoanei în cauză, care stipulează că scopul călătoriei îl reprezintă desfășurarea unei activități de natură jurnalistică”, de asemenea, trezesc nedumeriri și ridică semne de întrebare:

- li se sugerează jurnaliștilor moldoveni, care doresc să beneficieze de vize în regim facilitat că ar trebui să devină membri ai sindicatelor de profil?
- ce fel de organizație profesională poate să-și aroge dreptul de a estima calificarea jurnaliștilor?
- e necesar ca organizațiile profesionale ale jurnaliștilor să aibă statut special, reglementat prin lege, la fel ca în cazul notarilor și avocaților, pentru a se putea estima calificarea membrilor, dacă nu, atunci care e valoarea estimărilor gradului de calificare a jurnaliștilor făcute de acestea?
- de ce nu e suficient certificatul din partea redacției?

De fapt, se pare că prevederile invocate crează, mai degrabă, condiții pentru germinarea corupției în mediile adiacente jurnalismului. Mulți cetățeni moldoveni ar trece ușor peste aceste inconsistențe și inconveniențe, dacă și după intrarea în vigoare a Acordului nu ar fi păstrate practicile anterioare care aduc atingere demnității. Astfel, solicitanții de vize trebuie și în continuare să prezinte carnetele de muncă, precum și dovezi că își achită facturile pentru serviciile în comun. Deși cerințele respective nu sînt fixate în Acord, ele se aplică inclusiv cetățenilor care au călătorit des în țările UE, documentele cărora au fost studiate și scanate de zeci de ori. Umilințele la care sînt supuși se justifică, probabil, prin necesitatea estimării capacității lor de subzistență. Însă condițiile suplimentare impuse le sugerează moldoveneilor și soluțiile de depășire ulterioară a impedimentelor. Cei care planifică să rămână ilegal în spațiul UE își pot “cultiva biografia”, aducîndu-și “în ordine” carnetele de muncă și achitîndu-și exemplar facturile pentru serviciile în comun. În consecință, cei care doresc să pătrundă

cu orice preț în spațiul UE o fac oricum, iar cetățenii decenti rămân jigniți de faptul că serviciile consulare ale statelor UE le cer facturi de plată a unor servicii și carnetele de muncă, care nu sînt decît atavisme introduse încă în anii '30 ai secolului trecut pentru controlul asupra cetățenilor din partea regimurilor totalitare. În general, e dificil de înțeles care este totuși necesitatea prezentării carnetelor de muncă, mai ales dacă legislația Moldovei prevede, de curînd, că:

- angajatorul este obligat **să elibereze doar extrase autentificate**, nu și carnetul de muncă (pct.16 din Anexa la HG nr. 1449/24.12.2007);
- în carnetul de muncă **nu se introduc datele despre remunerarea salariatului** și sancțiunile aplicate acestuia (pct.69 din Anexa la HG nr. 1449/24.12.2007).

În această ordine de idei, ar fi corect ca cetățenii moldoveni măcar să fie informați la ce servesc cărțile de muncă atunci cînd solicită o viză:

- ce informații prețioase găsesc reprezentanțele consulare ale statelor UE în carnetele de muncă?
- este important să se știe numai dacă solicitanții nu sînt șomeri ori se

urmărește și informarea angajatorilor despre intențiile salariaților de a obține vize și de a călători în spațiul UE¹?

- cum verifică autoritățile consulare dacă carnetul de muncă este autentic ori fals?
- ce garanții pot exista că salariatul nu va depune cerere de concediere a doua zi după ce depune actele pentru viză sau imediat după primirea vizei?

Fără răspunsuri argumentate la aceste întrebări se poate crede că cerințele invocate doar favorizează potențialul corupțional, încurajând recurgerea la angajări formale. În plus, aceste cerințe sînt în discrepanță cu protecția datelor personale și chiar viața privată a solicitanților.

Planul de Acțiuni UE – Moldova: doi pași înainte, un pas înapoi

La 22 februarie 2008, s-au împlinit exact trei ani de la semnarea în cadrul celei de a șaptea reuniuni a Consiliului de Cooperare a Planului de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova (PAUERM). Este un prilej pentru bilanțuri și estimări de perspectivă. Cum documentul în cauză este unul extrem de complex, bilanțurile pe marginea realizării lui cer o atitudine pe potrivă. Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene a dat deja publicității un raport final privind realizarea celor mai importante activități prevăzute de PAUERM. La rîndul ei, Comisia Europeană (CE) va face public raportul de progres pentru Republica Moldova la 9 aprilie a.c. După raportul CE se și vor deschide parantezele în vederea relațiilor de mai departe dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova.

Un șir de opinii și evaluări despre modalitatea și rezultatele implementării PAUERM au fost deja date publicității. Receptarea PAUERM ca strategie neterminată, de alternativă pentru integrarea vecinilor în UE, și-a lăsat puternic amprenta asupra percepțiilor gradului de implementare. Mai mult, în perioada de referință a avut loc o serie de evenimente, unele neprevăzute atît pentru

¹ Solicitînd extrasul sau cartea de muncă, salariatul trebuie să motiveze explicit angajatorului acest lucru și să depună chiar o cerere specială, care se înregistrează de către responsabilii de evidența personalului.

evoluțiile interne din UE, cum ar fi eșecul referendumurilor de adoptare a Constituției Europene în 2005, cât și pentru partenerii acesteia. Ultimul lucru s-a răsfrânt în mod direct asupra evoluției Politicii Europene de Vecinătate (PEV), care a influențat semnificativ așteptările inițiale și comportamentul țărilor asupra cărora a fost ținută PEV.

Monitorizarea internă și externă a implementării PAUERM a pus în evidență un șir de lucruri importante legate de realizările și impedimentele întâmpinate, dar nici pe departe nu ne-a putut sugera care pot fi evoluțiile europene de viitor pentru Republica Moldova. Stabilirea criteriilor de monitorizare și de estimare din interior și exterior, din partea Comisiei Europene, a fost lăsată, mai degrabă, pe seama bunului simț. De aceea, privite în context regional, evoluțiile din Republica Moldova nu pot evita o raportare la experiența implementării, spre exemplu, a Planului de Acțiuni UE-Ucraina și la evoluțiile relațiilor bilaterale ale vecinilor noștri din Vest și Est, dată fiind importanța Ucrainei pentru stabilitatea regională la hotarele UE. În special, pentru reglementarea transnistreană. Cum Republica Moldova a ezitat să-și adopte concepții și strategii noi pentru politica sa externă și de securitate, care ar fi adaptate la noile realități, ea, pur și simplu, nu are alte puncte de referință pentru comportamentele sale, decât pe cele stabilite de UE, pe de o parte, și Ucraina, pe de altă parte. Deocamdată, din comportamentul Ucrainei, am putut desprinde că miza ei europeană este strâns corelată cu cea euroatlantică. Ultimul factor dă pondere suplimentară aspirațiilor proeuropene ale Ucrainei, dar și reacțiilor de răspuns din partea UE. Prin această optică, Republica Moldova se prezintă, mai degrabă, drept o enclavă contextual proeuropeană, decât un actor conștient și activ în atingerea scopurilor prestabilite. Explicația rezidă în caracterul nesoluționat al conflictului transnistrean și implicațiile Federației Ruse în acest conflict.

Revenind la evoluțiile interne, putem afirma că monitorizarea implementării PAUERM a înregistrat o atenuare accentuată a așteptărilor, inițial exagerate, ale autorităților, dar și ale întregii clase politice față de potențialul mobilizator al PAUERM și al impactului asupra evoluțiilor integraționiste ulterioare. Aceasta s-a întâmplat în pofida startului promițător, legat de votarea consensuală de către deputații Parlamentului Republicii Moldova, la 24 martie 2005, a Declarației cu privire la parteneriatul politic pentru realizarea obiectivelor integrării europene, la doar o lună după semnarea PAUERM, la 22 februarie 2005. Este regretabil că a fost pierdut un foarte bun prilej de transformare a

ideii de integrare europeană în idee de consolidare națională, un pivot central în jurul căruia s-ar desfășura lupta forțelor politice, în sensul clarificării care din ele ar putea promova mai lesne integrarea europeană.

Cauzele externe și interne ale diminuării impactului politicilor europene de a consolida societatea moldovenească sînt știute. În contrast cu acțiunile și “momelele” mobilizatoare de care au avut parte statele Europei Centrale și de Est în cadrul Acordurilor Europene, Republica Moldova a avut parte de mesaje de încurajare și consolare, ambalate într-un limbaj diplomatic și plasate într-un context de intenții din partea UE de a “consolida” și “revigora” PEV. Dar și mesajele implicite din partea UE, referitoare la estimarea progreselor în implementarea PAUERM, au fost destul de elocvente. Nu e nevoie de capacități analitice excepționale pentru a interpreta mesaje de genul: “gradul de implementare a PAUERM este la nivelul resimțit de simplii cetățeni moldoveni”; “înainte de a invoca necesitatea unor noi documente ce ar consacra relațiile Republicii Moldova cu UE trebuie să se conștientizeze că nu există limite pentru autoperfecționare în cadrul PAUERM”; “Republica Moldova a realizat succese impresionante la toate capitolele cu excepția independenței justiției, libertății mass-media, respectării drepturilor omului, luptei împotriva corupției și crearea unui climat investițional atractiv”; “Republica Moldova adoptă legi foarte bune, dar le implementează prost” etc.

După astfel de estimări, nu poți trage alte concluzii decît că Republica Moldova are o capacitate administrativă foarte slabă. Cum altfel ar putea fi interpretat faptul că legile bune sînt implementate prost? Singura explicație alternativă ar fi că nu există voință politică pentru o implementare adecvată a legislației bune, ba dimpotrivă, există interes pentru comportamente neconforme politicilor declarate pro-europene. Nu există alte explicații pentru remarcile demnitarilor europeni, dar și pentru observațiile din rapoartele de monitorizare referitoare la influența factorului politic asupra justiției și administrației, controlul și manipularea prin mass-media, subminarea corectitudinii procesului electoral. Pentru înlăturarea neajunsurilor în domeniile respective e nevoie să se renunțe la imixtiunea abuzivă din partea guvernării. Concluzia generală asupra angajării guvernării în implementarea PEV este că scopul menținerii la putere prevalează asupra scopului general – apropierea cît mai eficientă a Republicii Moldova de standardele UE. Probabil, acest factor a și determinat diminuarea potențialului ideii de integrare europeană ca idee de consolidare națională.

În pofda celor menționate mai sus, implementarea PAUERM a oferit totuși numeroase prilejuri pentru angajarea publică a responsabilității guvernării în promovarea unor obiective foarte specifice, precum și pentru monitorizarea, din partea organizațiilor societății civile și a unui șir de instituții internaționale specializate, a modalităților în care guvernarea își onorează aceste angajamente. În acest sens, unul din prilejuri s-a referit la modalitățile de cooperare a instituțiilor publice cu organizațiile societății civile, punînd în evidență faptul că acest gen de cooperare poate evolua în Republica Moldova, mai degrabă, sub presiunea unor angajamente față de partenerii europeni. Chiar dacă au existat mai multe dificultăți, cel puțin Parlamentul și Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene au reușit să avanseze în cooperarea cu societatea civilă, deși modalitatea în care s-a realizat cooperarea a scos în evidență și capacitatea foarte slabă a acesteia din urmă de a fi eficientă în procesul de cooperare. Preferința organizațiilor societății civile pentru rolul “cîinilor de pază” în detrimentul rolului de parteneri egali și competenți rezidă, probabil, în gradul de calificare și experiența acestora.

Implementarea PAUERM a reprezentat, cu certitudine, un efort de modernizare a Republicii Moldova. Oricare ar fi nivelul de estimare a gradului de implementare a PAUERM, el este unul pozitiv, chiar dacă este în același timp insuficient. În astfel de circumstanțe, este de onoare exponenților clasei politice moldovenești, care au semnat Declarația cu privire la parteneriatul politic pentru realizarea obiectivelor integrării europene, să continue reformarea și modernizarea societății în vederea atingerii standardelor UE. Discrepanța dintre nivelul de modernizare atins de Republica Moldova și standardele minime ale UE impune forțelor politice moldovenești să-și facă agendele, punînd accentul nu atît pe subtilitățile de ordin doctrinar, cît pe necesitatea stringentă de depășire a handicapurilor. Din acest punct de vedere, imperativul primar al luptei politice democratice ar trebui să se reducă la competiția de optimizare a vitezei și costurilor depășirii acestora, alt scop pe potrivă, demn de suportul cetățenilor, care este lipsă.

Ce va urma după Planul de Acțiuni?

Pe 3 aprilie, Comisia Europeană a făcut public cel de-al doilea document care analizează implementarea Politicii Europene de Vecinătate de către statele partenere în perioada noiembrie 2006 – decembrie 2007 (Comunicarea către Consiliu și Parlament privind implementarea PEV în 2007). Ca și primul document de politici, făcut public în decembrie 2006, prezentul document este însoțit de Rapoartele Individuale de țară și raportul sectorial.

Principalele concluzii ale Comunicării

Una din concluziile celui de-al doilea raport de evaluare a PEV este convingerea Comisiei Europene că Politica Europeană de Vecinătate s-a dovedit a fi o inițiativă de succes. Astfel, dintr-un proiect cu instrumente financiare imature și fără o finalitate clară la momentul lansării, PEV ajunge, la 3 ani de la implementarea sa practică, un instrument viabil în relațiile UE cu statele sale vecine. Această satisfacție a UE privind PEV nu transpărea în prima Comunicare, lansată în noiembrie 2006, când se vorbea mai mult despre consolidarea PEV și îmbunătățirea impactului acestei politici.

În al doilea rând, Comunicarea actuală, ca și cea precedentă, accentuează că PEV este un instrument care promovează “integrarea regională în afara hotarelor Uniunii Europene” și nu trebuie văzut ca un instrument de preaderare la UE. În plus, documentul subliniază existența unui mare potențial de dezvoltare al PEV în relațiile UE cu vecinii săi, care încă urmează a fi exploatat, inclusiv prin extinderea beneficiilor economice oferite statelor partenere.

În al treilea rând, Uniunea Europeană planifică aprofundarea relațiilor cu Ucraina, Moldova, Maroc și Israel. În cazul Moldovei și Ucrainei, “aprofundarea relațiilor” presupune semnarea unui nou acord contractual cu UE. Totuși, până la semnarea acestor acorduri, instrumentele operaționale existente – Planurile de Acțiuni – rămân valabile. Acestea vor putea fi adaptate la “ambitiile și capacitățile statelor partenere, reflectând relațiile diferențiale dintre UE și partenerii săi”. Altfel spus, noile instrumente vor fi direct condiționate de progresul înregistrat de către statele partenere în implementarea Planurilor de Acțiuni. Este semnificativ faptul că, noile Planuri de Acțiuni nu se vor deosebi mult de cele vechi din punct de vedere structural – vor fi păstrate cele 7 domenii de activitate. Se vor schimba, în funcție de caz, doar obiectivele și acțiunile de urmat. Progresul înregistrat de statele partenere în domeniul guvernării va constitui, de asemenea, principalul indicator în acordarea asistenței financiare de către Uniunea Europeană în 2008.

Raportul de țară pentru Moldova

Documentul cel mai așteptat la Chișinău a fost Raportul de țară pentru Moldova, care evaluează progresul înregistrat de țara noastră în implementarea Planului de Acțiuni UE-RM și prezintă principalele realizări și probleme ale acestui proces. În linii generale, Comisia Europeană a apreciat progresul Moldovei drept unul

“bun”, Moldova, alături de Ucraina, Maroc și Israel formînd grupul statelor care au atins cele mai mari progrese în cadrul PEV. Totuși, analizînd documentele de progres ale statelor nominalizate, vom observa că doar Marocul și Israelul au primit din partea Comisiei Europene calificativul de “partener activ”, pe cînd aprecierile date Moldovei și Ucrainei au fost ceva mai rezervate.

Potrivit raportului de țară, Moldova a înregistrat progrese în toate domeniile prevăzute de PAUERM și anume: îmbunătățirea cadrului instituțional, introducerea procedurilor de control și a certificatelor de origine pentru bunurile exportate, semnarea Acordului privind preferințele comerciale autonome și a Acordului de facilitare a regimului de vize și readmisie, cooperarea cu UE în procesul de soluționare a conflictului transnistrean și în probleme de politică externă, cooperarea în cadrul Misiunii UE de Asistență la frontieră (EUBAM), progrese în reformarea sistemului sănătății, în politica de competiție prin crearea Agenției Naționale pentru Protecția Concurenței (calificat drept “un bun progres”) și în protecția drepturilor de proprietate intelectuală.

Pe de altă parte, după cum era de așteptat, Moldova continuă să rămînă restanțieră la mai multe capitole: 1) implementarea inadecvată a legislației privind autoguvernarea locală; 2) calitatea slabă a sistemului de justiție; 3) prerogative extinse ale procuraturii; 4) imixtiunea politică în activitatea Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției; 5) respectarea insuficientă a drepturilor și libertăților omului, în special libertatea expresiei, dreptul la confesiune, dreptul de a nu fi supus torturii; 6) libertatea insuficientă a mass-media, în special a audiovizualului public; 7) implementarea deficitară a legislației privind standardele de muncă; 8) existența unui climat de afaceri și investițional puțin transparent și nesigur. Cu toate acestea, după frecvența aparițiilor în raport, problema majoră a Moldovei rămîne a fi aplicarea deficitară și inconsecventă a legislației deja armonizate și a strategiilor de reformă.

Este incontestabil că Moldova a înregistrat progrese în implementarea PAUERM, dar, trecînd în revistă domeniile în care Moldova a avut progrese moderate sau nu a avansat deloc, apare întrebarea: care este motivul unei evaluări atît de pozitive a Comisiei Europene? Una din explicații pentru acordarea de către Comisia Europeană a unei note mai mari în avans este de a menține Moldova pe făgașul reformelor și de a stimula procesul de “europenizare” internă. În acest sens, Comisia Europeană s-a arătat dispusă să crească suma alocațiilor financiare acordate Moldovei prin intermediul

Instrumentului European de Vecinătate și Parteneriat (IEVP) din cadrul PEV cu 250 milioane de euro, suplimentar la cele 210 milioane de euro prevăzute inițial pentru perioada 2007–2010. Astfel, asistența pe cap de locuitor pe an se va ridica la 15 euro, fiind cea mai mare în regiune. Este important de remarcat că asistența va fi orientată spre sectoare concrete, inclusiv spre cele restante, pentru a impulsiona procesul de reformare a acestora.

Ce urmează?

În ultimul an, diplomația moldovenească și-a intensificat eforturile de atragere a cât mai multor susținători, în special din rândul noilor state ale UE, pentru a obține mandatul Comisiei Europene de inițiere a negocierilor privind semnarea unui nou acord juridic cu UE-RM. Noul acord urmează să înlocuiască existentul Acord de Parteneriat și Cooperare. Autoritățile moldovenești își doresc mult ca acest nou document să specifice tranșant perspectiva europeană a Moldovei și o implementare graduală de libertăți europene. Cu toate acestea, oficialii europeni au subliniat, în repetate rânduri, că conținutul noului acord va depinde în mare măsură de concluziile raportului privind progresele de țară în realizarea PAUERM¹. Din moment ce evaluarea Comisiei Europene este una pozitivă, se pare că Moldova ar putea urma Ucraina în negocierea unui nou acord cu UE. Însă pînă la inițierea negocierilor și semnarea unui nou acord este încă cale lungă. Rezultatul final – un acord calitativ mai înalt cu UE sau extinderea PAUERM – va depinde, în mare măsură, de capacitatea Moldovei de a continua reformele politice și economice în conformitate cu Planul de Acțiuni UE-RM. Nu mai puțin important va fi și examenul campaniei electorale pentru alegerile parlamentare din 2009. Este clar că abia după desfășurarea alegerilor parlamentare vom putea vorbi realist despre un nou cadru juridic cu UE. Pînă atunci, Moldova va trebui să exceleze în implementarea Planului de Acțiuni existent sau a unuia adaptat.

La 25 iulie 2008, Președintele Vladimir Voronin a prezidat ședința Comisiei naționale pentru integrare europeană. După toate aparențele, ședința a fost consacrată expirării la 1 iulie a termenului Acordului din 28.11.94 de Parteneriat și Cooperare (APC) între Comunitățile Europene și Statele lor membre, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte. Luînd în considerație că în cadrul Reuniunii Consiliului de Cooperare Republica Moldova – Uniunea

¹ Vezi Concluziile Consiliului Uniunii Europene cu privire la Moldova din 18 februarie 2008.

Europeană din 27 mai 2008 a fost anunțată lansarea începînd cu luna iulie a.c. a procesului de reflecții referitor la viitorul document de colaborare ce urmează a fi semnat între UE și Republica Moldova, era necesar a stabili reperele de bază pentru acesta. În acest sens, Președintele Voronin a subliniat cîteva lucruri principale:

- Republica Moldova trebuie să stipuleze clar în noul acord cu Uniunea Europeană perspectiva calității sale de membru al UE;
- Autoritățile moldave nu intenționează să insiste asupra stabilirii termenelor de aderare, însăși perspectiva aderării trebuind “să servească drept stimulent pentru transformări calitative și de durată în relațiile noastre cu UE”;
- O prioritate mai realistă în relațiile Republicii Moldova cu UE este obținerea graduală a celor “patru libertăți”, în primul rînd a regimului de comerț liber și a unui regim de liberalizare a vizelor;
- Republica Moldova a ales calea integrării europene, care nu prevede aderarea la NATO, pledînd în favoarea neutralității precum Suedia, Irlanda, Cipru, Malta, Austria.

Stabilind aceste repere, Președintele Voronin a dat dovadă de consecvență, dar mai ales de precauțiune, împăcînd-i aproape pe poți. Astfel, 70–75% din cetățenii moldoveni care conform sondajelor de opinie doresc integrarea europeană pot fi liniștiți: cursul strategic al Republicii Moldova rămîne stabil și neschimbat – spre integrarea în UE. Lucru bun pentru ratingul partidului de guvernămînt. Rusia, partenerul strategic al Republicii Moldova, nu are motive să inventeze noi modalități de presing asupra aliatului care nu intenționează să adere la NATO. Încă un lucru bun pentru ratingul partidului de guvernămînt. Și euroscepticii din Moldova și de peste hotarele acesteia pot fi liniștiți: planificarea lucrurilor fără stabilirea termenelor lasă loc pentru speranțe că aceste lucruri nu se vor produce niciodată. Și aceasta, cel puțin nu pune în pericol ratingul partidului de guvernămînt. În sfîrșit, UE poate fi satisfăcută că ar putea avea la hotare un vecin relativ împăcat, pentru care perspectiva aderării cîndva la comunitate ar fi un “stimulent pentru transformări calitative”. Nici acest lucru nu pune în pericol ratingul partidului de guvernămînt. Opoziția moldovenească poate doar învăța de la partidul de guvernămînt cum se poate face politică fără scăderea ratingului.

Cum percep cetățenii realitățile?

Barometrul Opiniei Publice (BOP)¹, făcut public la 23 aprilie 2008, a confirmat stabilitatea tendințelor profilate acum o jumătate de an. De menționat că rezultatele recente fixează percepțiile cetățenilor moldoveni într-o perioadă marcată de un șir de evenimente semnificative, atât pe plan regional, cu impact asupra situației interne, cât și pe planul intern propriu-zis:

- sfârșitul perioadei de trei ani de implementare a Planului de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova (PAUERM);
- lansarea unor abordări noi în vederea reglementării conflictului transnistrean;
- reformarea partidului de guvernământ și schimbarea Guvernului;
- încercarea regrupării forțelor opoziției și generarea unor noi conflicte în sânul acesteia.

BOP-ul recent măsoară impactul asupra percepției cetățenilor a evenimentelor menționate la distanță de aproximativ un an de la alegerile locale generale din 2007 și la un an pînă la alegerile parlamentare, programate pentru primăvara anului 2009. Din aceste considerente, rezultatele ar putea servi drept puncte de referință pentru formațiunile politice care au început deja pregătirile pentru alegeri.

Criticile pe care le-au formulat principalele partide politice la adresa sondajului doar confirmă utilitatea BOP. De remarcat că rezultatele nu au fost pe placul

¹ BOP este un proiect al Institutului de Politici Publice (IPP), desfășurat din 1998. În acest articol toate datele sociologice, cu unele excepții, sînt luate din BOP.

liderilor partidului de guvernământ și nici al liderului principalei formațiuni de opoziție. Aceasta poate însemna că situația din Republica Moldova devine mai favorabilă pentru alte partide, evident, cu o anumită pondere.

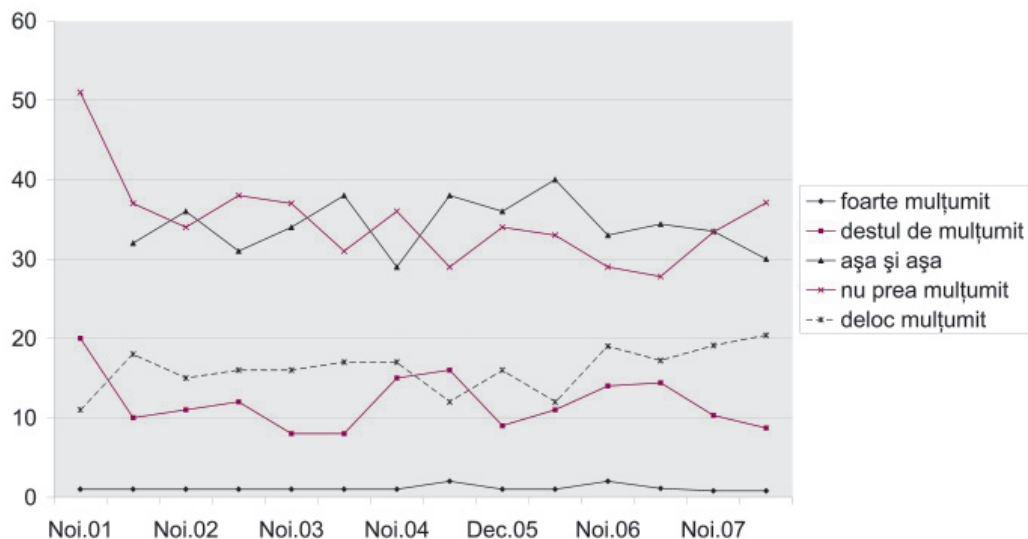
Percepții generale

Cel mai mare impact asupra stabilității vieții politice îl are evoluția percepției de către cetățeni a stării de fapt a țării și a condiției lor materiale. Contează nu atât procentele propriu-zise, cât tendințele desprinse din evoluția percepțiilor în timp. Credibilitatea datelor este în funcție directă de corelațiile dintre răspunsurile la seturile de întrebări megieșe. Astfel, după alegerile locale generale din iunie 2007, care au marcat începutul declinului partidului de guvernământ, nemulțumirea de starea situației economice din țară a continuat să crească moderat.

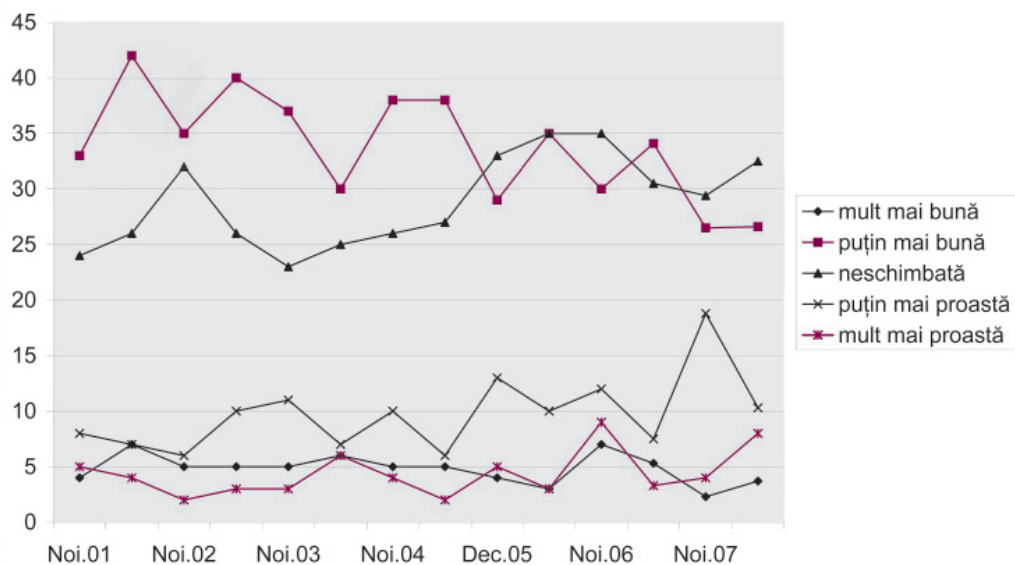

De asemenea, este important că așteptările cetățenilor în ce privește evoluțiile viitoare sînt mai degrabă pesimiste. Este în creștere moderată numărul celor care așteaptă ca situația economică din țară să se înrăutățească.

Cît de mulțumit sînteți de situația economică de acum în Moldova?

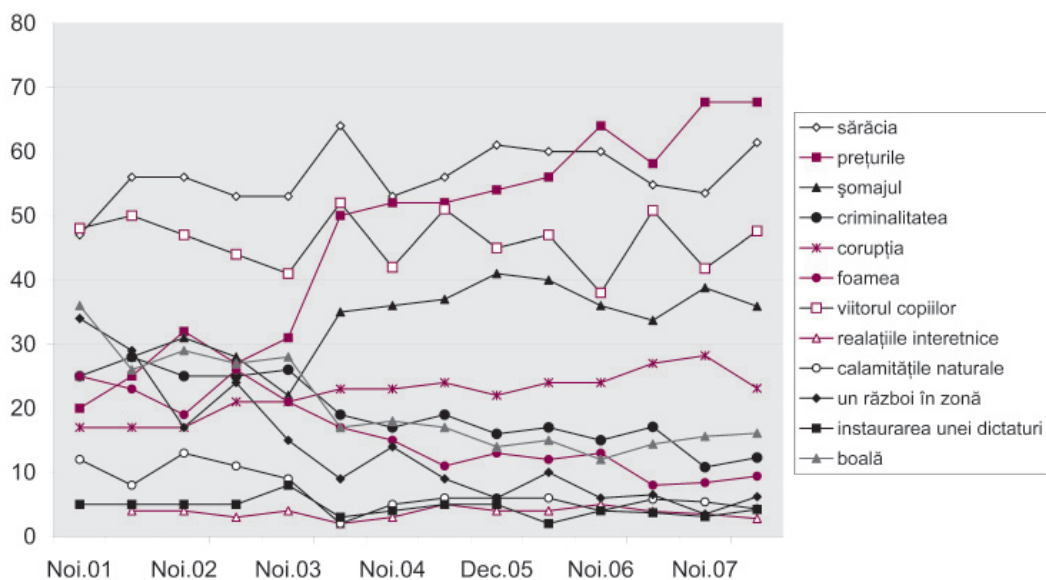

Comparativ cu situația economică din prezent, cum credeți că va fi situația economică a Republicii Moldova peste una an?

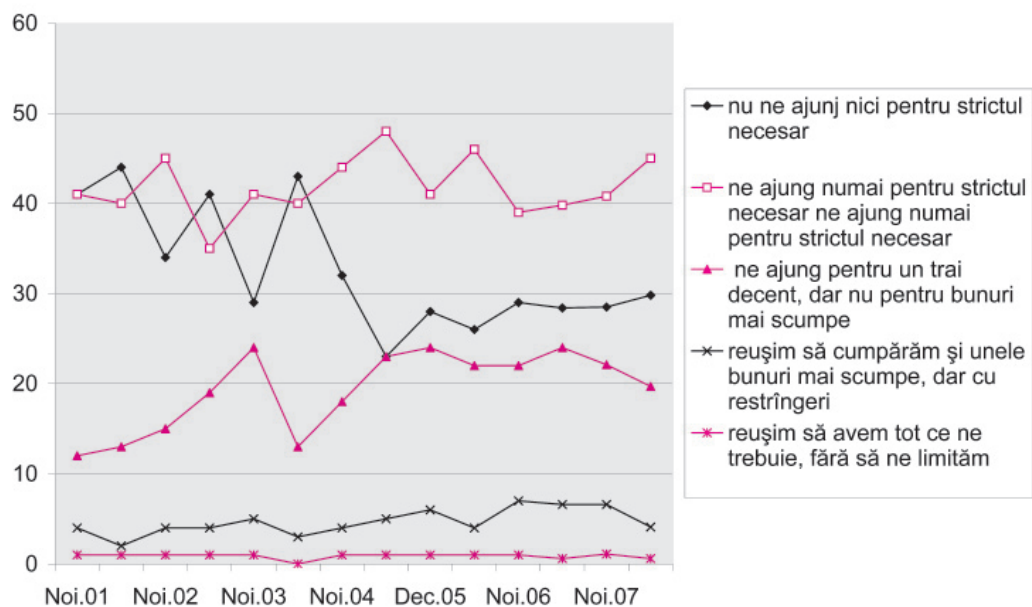
Rădăcinile nemulțumirii transpar din tabelul de mai jos. Prețurile galopante și sărăcia sînt lucrurile care îi îngrijorează cel mai mult pe cetățenii moldoveni. Este de remarcant creșterea galopantă a prețurilor, care, din cea de a șasea sursă de îngrijorare, a ajuns să fie prima în anii de guvernare a PCRM. Evoluția este de la 20% în 2001 la aproximativ 70% în 2008. La fel de îngrijorător este faptul că după implementarea timp de trei ani (2004–2007) a Strategii de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei (SCERS) și a PAUERM (2005–2008), sărăcia rămîne în topul îngrijorărilor majore ale cetățenilor: 47% în 2001 vs 63% în 2008, cedînd palmaresul galopului prețurilor. Partea îmbucurătoare este că a scăzut simțitor frica față de criminalitate, război și foamete.

Care sînt lucrurile care vă îngrijorează cel mai mult în prezent? (total 3 răspunsuri)

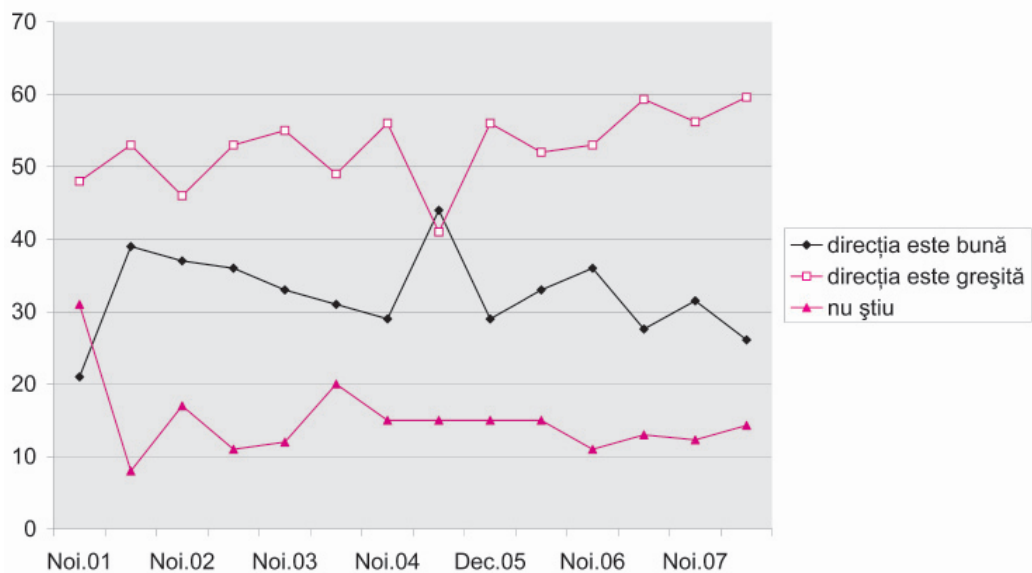

Datele de mai sus se corelează perfect cu percepțiile privind veniturile familiilor. În ultimii doi ani, se profilează clar creșterea familiilor cu venituri care ajung doar pentru acoperirea cheltuielilor pentru strictul necesar, pe fundalul descreșterii celor cu venituri suficiente pentru asigurarea unui trai decent. Se atestă și o creștere ușoară a familiilor cu venituri care nu acoperă nici strictul necesar ~30%.

Cum apreciați veniturile actuale ale familiei Dvs.?

Credeți că în RM lucrurile merg într-o direcție bună sau merg într-o direcție greșită?

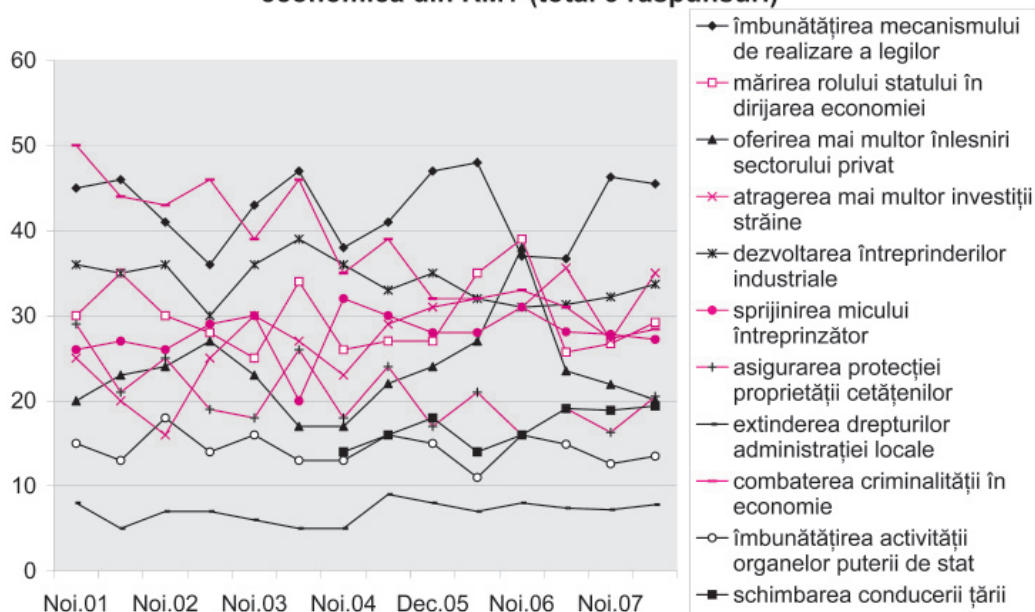
Corelate între ele, răspunsurile la întrebările de mai sus se regăsesc în răspunsul la o întrebare mai generală, referitoare la direcția în care merge Republica Moldova – 60% din respondenți consideră că direcția este greșită vs 27% care consideră că direcția este pozitivă.

Lipsa forțelor capabile să focalizeze nemulțumirile cetățenilor

În pofida tendinței de creștere a nemulțumirilor și îngrijorărilor cetățenilor, stabilitatea politică din Republica Moldova nu pare să fie în pericol. Doar 9% din respondenți ar fi determinați să participe la demonstrații publice pentru a-și apăra propriile interese, iar alte 17% s-ar mai gândi dacă merită să protesteze. În același timp, din tabelul de mai jos, se poate desprinde că doar aproximativ 20% consideră că pentru îmbunătățirea situației din țară este necesară schimbarea conducerii țării.

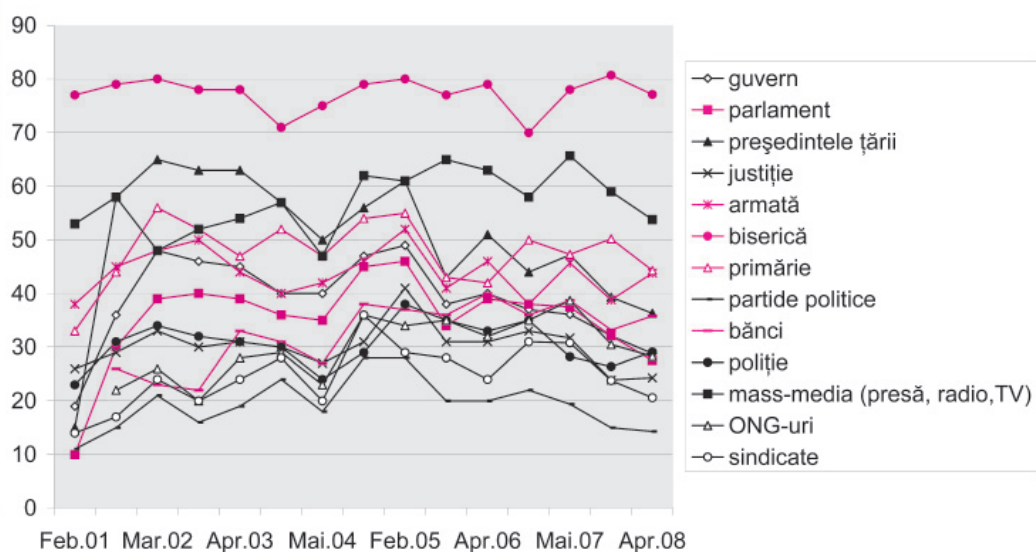
În linii mari, din experiență, putem conchide că probabilitatea protestelor stihionice este foarte redusă în Republica Moldova. O eventuală exprimare publică a nemulțumirii cetățenilor ar putea avea loc doar în condițiile unei

Ce ar trebui întreprins pentru a îmbunătăți situația social-economică din RM? (total 3 răspunsuri)

bune organizări din partea unor instituții care prin însăși natura lor au menirea să articuleze nevoile cetățenilor – sindicatele și partidele politice. Dar, tocmai aceste instituții au cel mai scăzut nivel de încredere al cetățenilor: sindicatele – 20%, iar partidele – 15%.

Cîtă încredere aveți în ...? (foarte multă încredere/oarecare încredere)

Descreșterea nivelului de încredere în partide poate fi pusă preponderent pe seama descreșterii încrederii în partidul dominant – PCRM. Această concluzie transpare din lipsa de credibilitate tot mai accentuată față de Președintele țării, care este și președinte al PCRM, corelată cu descreșterea încrederii în Parlament și în Guvern, unde PCRM deține majoritatea absolută. În ultimii șase ani ratingul de încredere în instituția președinției a scăzut cu aproximativ 30%, de la circa 65% a ajuns la 37%. Vom sublinia că ratingurile de încredere în Parlament și Guvern s-au egalat cu cel de încredere în ONG-uri – sub 30%.

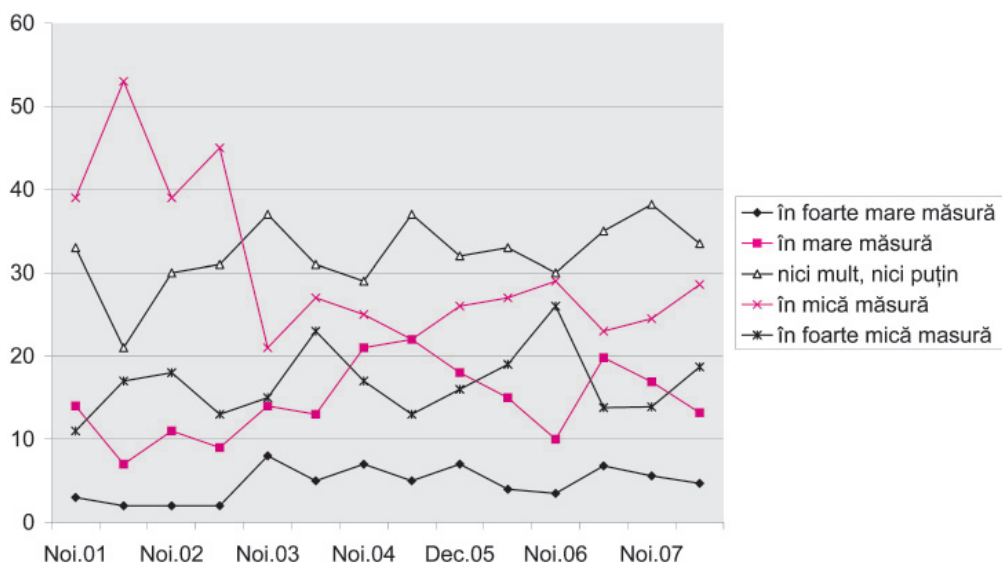
În situația creată, partidul de guvernământ deține instrumentele necesare pentru atenuarea impactului creșterii nemulțumirilor și, respectiv, al descreșterii încrederii în el: relațiile de colaborare cu Biserica, care se bucură în mod constant de cea mai înaltă încredere a cetățenilor ~ 70–80%, și pentru care adevărata viață este cea de apoi și controlul efectiv asupra unui important segment al mass-media, care este pe locul doi în topul instituțiilor cu cel mai înalt grad de

încredere din partea cetățenilor ~ 50–60%. În acest context, dintre instituțiile publice și private, printre care se regăsește și opoziția, doar primăriile se bucură de un grad relativ înalt de încredere. În ultimii ani, rating-ul de încredere în primării a oscilat între 40–50%. În acest sens, este curios că ratingul de încredere în administrația publică locală depășește categoric și constant ratingul de încredere în fiecare din instituțiile administrației publice centrale. Această stare de fapt ar putea explica cauza atitudinilor ostile ale guvernării centrale față de administrațiile locale controlate de formațiunile de opoziție. Acest lucru se evidențiază mai ales în cazul municipiului Chișinău.

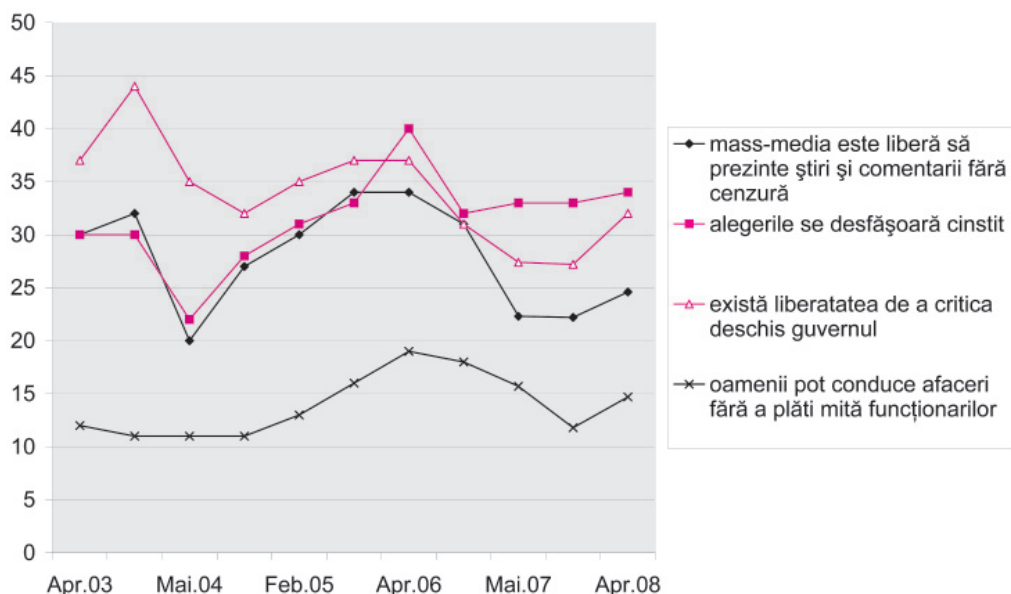
Nivelul culturii politice și manipularea opiniei publice

Nivelul culturii politice a cetățenilor moldoveni este un subiect prea complex, ce merită studii foarte bine elaborate. Totuși, în baza rezultatelor BOP, se pot dibui unele corelații care să pună în evidență reacțiile la sfidări și “gradul de frustrare” a cetățenilor. Astfel, conform BOP, nu se poate afirma că rata cetățenilor moldoveni interesați de politică ar fi mare. Doar aproximativ vreo 20% din respondenți afirmă că sînt interesați mai mult sau mai puțin de politică. Această cifră este foarte aproape de cifra celor care au, în general, încredere în partidele politice.

În ce măsură vă interesează politica?

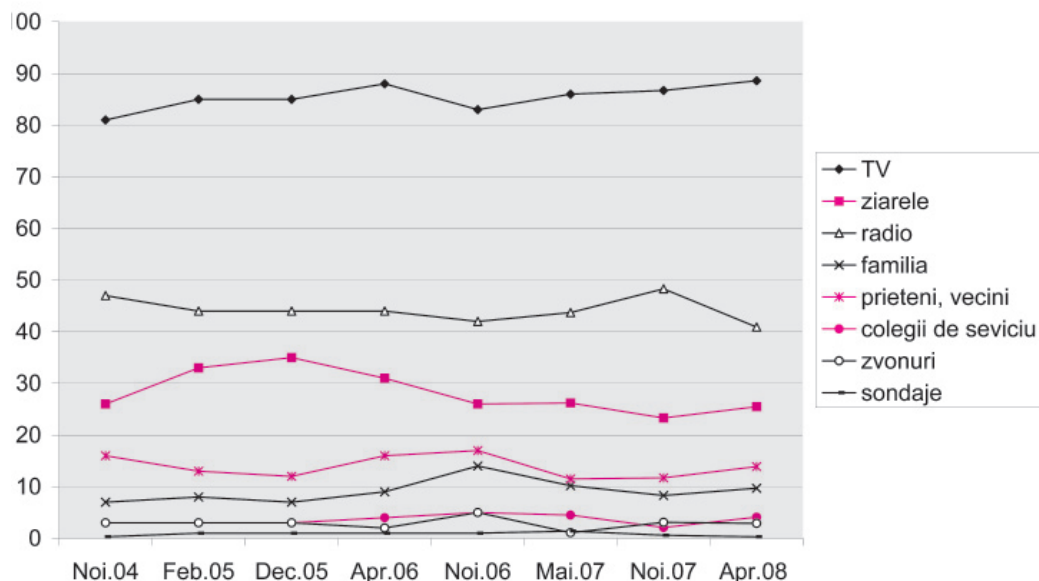
Credeți că azi în Republica Moldova...

Mai mult ori mai puțin sunt interesați de politică vreo 30–35% din respondenți. Pe aproape 50% din respondenți nu-i interesează politica, lucru care se corelează cu faptul că aproximativ 40–45% din respondenți nu au o opțiune atunci când sînt întrebați despre preferințele lor politice, adică cu ce partid ar vota. Probabil că anume cea mai mare parte a acestora nu cred că alegerile în Republica Moldova se desfășoară cinstit, precum nu cred nici că mass-media este liberă. Aceste percepții anticipează, oarecum, în mod constant concluziile rapoartelor periodice ale Freedom House privind libertatea presei.

În acest context, este relevant faptul că la întrebarea “cît de important este ca cetățenii să voteze la alegeri” au răspuns: foarte important – 44,3%, important – 40,3%. Deși este vorba despre un răspuns de “dezirabilitate socială”, el totuși pune în evidență problema formării opțiunii de vot a celor ~ 50% care consideră că niciun partid politic nu le reprezintă interesele, dar că e important să participe la votare. În categoria acestora intră, probabil, și cele 30–40% de respondenți, care nu sînt interesați de politică. Nu încapе îndoială că anume acest contingent formează principala țintă a manipulării. Mijloacele cele mai importante pentru aplicarea tehnicilor de manipulare sînt bine știute. Aici merită menționat faptul că doar aproximativ 0.1% din respondenți consideră

**Care este cea mai importantă sursă pentru informarea Dvs.?
(în primul rînd/în al doilea rînd)**

sondajele de opinie drept surse de informare. Așadar, politicienii frustrați de rezultatele sondajelor trebuie să înțeleagă că nu sondajele per se reprezintă pericol de manipulare, ci modul în care rezultatele sondajelor sînt interpretate în mass-media.

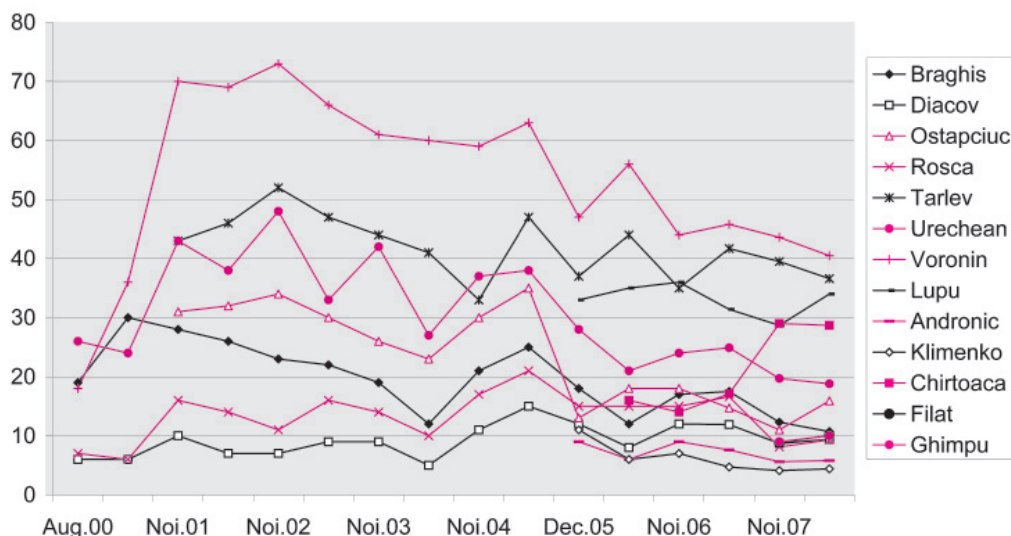
Revenind la cultura politică a cetățenilor, observăm că doar mai puțin de 15% din respondenți citesc zilnic ziarul, în timp ce ~30% citesc ziarul de cîteva ori pe săptămînă și tot atîția nu citesc deloc. În schimb, aproximativ 80–85% privesc zilnic la televizor, iar 60% ascultă zilnic radioul. Iată de ce sînt importante “media-holdingurile”. Nivelul culturii politice transpare și din faptul că aproximativ cîte 10% din respondenți afirmă că citesc cărți zilnic sau cu o periodicitate de cîteva ori pe săptămînă sau pe lună. Însă aproape 50% din respondenți nu citesc deloc cărți timp de mai bine de trei luni. Pentru un astfel de nivel de informare și de cultură politică e necesar un nivel adecvat al mesajelor și ofertelor politice, lucru pe care nu toate partidele, mai ales cele de opoziție, îl înțeleg. În schimb opoziția este oripilată de modul în care prețuiește “media-holdingul” pro-PCR-ist cultura politică a moldovenilor, atunci cînd pune pe post emisiunea unor autori anonimi “povești cu măști”.

Pentru echilibrarea situației, liderul PCRM promite să organizeze o expoziție a caricaturilor făcute la adresa sa. De fapt, ar fi echitabil ca subiectele caricaturilor la adresa lui Vladimir Voronin să fie ecranizate în aceeași emisiune “povești cu măști”.

Ratingul partidelor și liderilor politici

Tendința de declin moderat al ratingului Președintelui PCRM, Vladimir Voronin, a fost confirmată și de datele BOP-ului recent: în ultimii cinci ani, ratingul de încredere al liderului PCRM a scăzut cu mai bine de 30%, de la ~70% la 40%. Nu e un rezultat rău, dacă luăm în considerație faptul că ratingul Președintelui Sarkozy a scăzut doar într-un singur an cu același punctaj, de la 65% la 37%. S-ar putea ca francezii să fie mai rapizi la reacții decât moldovenii. Dar, revenind la “mouton”-ii noștri, vom menționa că lui Vladimir Voronin, deja în mod constant, îi fac concurență ex-premierul Vasile Tarlev și Președintele Parlamentului, Marian Lupu, care, la congresul de modernizare din 15 martie 2008 a fost promovat în Comitetul Central al PCRM. De asemenea, BOP arată că în topul personalităților politice cu cel mai înalt rating de încredere s-a instaurat temeinic Primarul general al Chișinăului, Dorin Chirtoacă. Ratingul lui de

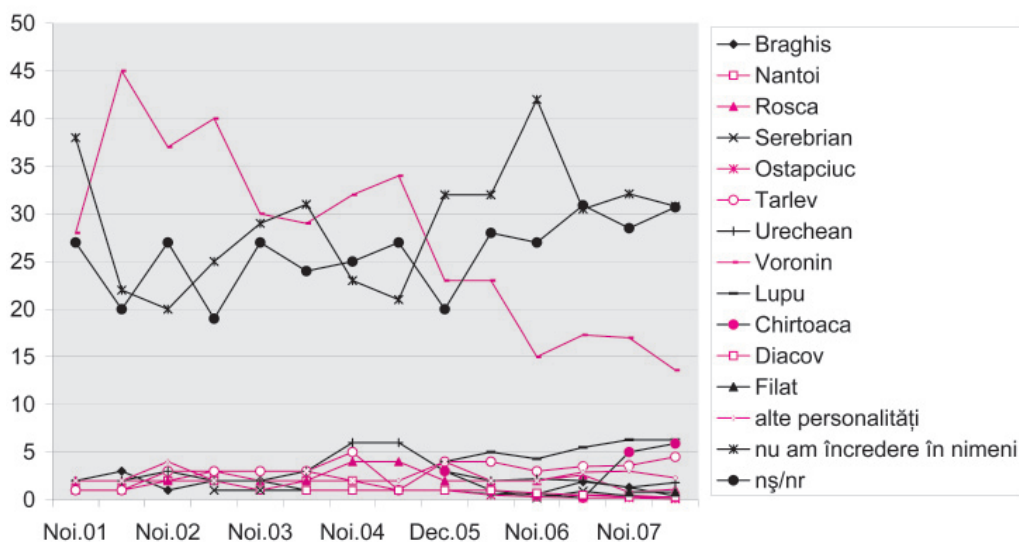
Cîtă încredere aveți în următoarele personalități politice?
(am o oarecare încredere/am foarte mare încredere)

încredere (~30%) vine imediat după cel al șefului statului, Președintelui Parlamentului și ex-premierului. Acest lucru îl face pe vice-președintele Partidului Liberal (PL), Dorin Chirtoacă, drept unul din cei mai puternici candidați pentru rolul de lider al unui eventual bloc unificat al liberalilor.

Întrebarea deschisă referitoare la încrederea în oamenii politici vine să întărească concluziile despre tendințele desprinse din tabelul de mai sus. Faptul că Dorin Chirtoacă îl devansează ușor pe ex-premierul Tarlev în răspunsuri la o întrebare deschisă este un semnal foarte bun pentru primul. Este interesant de remarcat că, în prezent, ratingul de încredere al lui Dorin Chirtoacă îl egalează pe cel al lui Serafim Urechean din preajma alegerilor parlamentare din 2005, când ultimul devenise lider al segmentului consolidat al opoziției. Mai mult, sondajul arată că încrederea în Dorin Chirtoacă este “imună” față de hărțuielile autorităților centrale la adresa primăriei Chișinău, precum și față de atacurile la persoană a “media-holdingului” afiliat PCRM. În același timp, alți lideri liberali sînt destul de vulnerabili la atacurile propagandistice ale PCRM. Un argument în plus în favoarea stabilității ratingului de încredere al lui Dorin Chirtoacă este că în ultima jumătate de an, acesta nici nu a încercat să desfășoare vreo campanie de imagine și nu a avut niciun suport mediatic

Care este persoana politică în care Dvs. aveți încredere? (întrebare deschisă)

din partea presei independente. Dimpotrivă, presa independentă nu a ezitat să-și arate dezamăgirea față de performanțele administrative ale primarului Chirtoacă, și pe bună dreptate. Doar că cetățenii au o altă părere, percepându-l, probabil, mai degrabă drept om politic, decât administrator. Deși ~ 20% sînt foarte mulțumiți de activitatea lui Chirtoacă ca primar, ~ 30% îi dau o notă satisfăcătoare și numai ~ 14% una nesatisfăcătoare.

Ratingul celorlalți lideri democrați a rămas flancat în limitele tradiționale, stabilite în ultimii șapte ani. Pentru ei rămîn valabile șansele obținerii în 2009 a unui scor tradițional. Însă probabilitatea unui salt extraordinar devine din ce în ce mai mică odată cu apropierea campaniei electorale. Ceea ce nu s-a făcut pînă la demararea pregătirii propriu-zise de alegeri nu mai poate fi recuperat. Din acest punct de vedere, comportamentul liderilor de opoziție reprezintă, de fapt, colacul de salvare al PCRM.

Descreșterea lentă a ratingului Președintelui Voronin nu pare să fie dramatică pentru PCRM. De remarcat, că procesele interne de modernizare a PCRM sînt însoțite de o creștere lentă a ratingului Președintelui Parlamentului, Marian Lupu. Acesta este un semnal bun pentru viața politică din Republica Moldova. În general, după pierderea alegerilor locale din 2007 și accesul de furie al Președintelui Voronin, PCRM a demonstrat că se poate concentra pentru a trage concluziile de rigoare, precum și că este mai iscusit decît opoziția în punerea la cale a unor acțiuni cu impact de durată. Astfel, începînd cu mijlocul lunii martie a.c., doar în cîteva săptămîni, s-au produs un șir de evenimente favorabile PCRM-ului:

- a avut loc congresul de modernizare, care a înnoit cardinal, cu persoane foarte tinere, organele de conducere ale PCRM. Unul din cele mai importante evenimente, care s-au produs la congres, a fost promovarea în Comitetul Central a Președintelui Parlamentului, Marian Lupu. Promovarea acestuia reduce dramatic probabilitatea ca personalitatea politică cu cea de a doua poziție în ratingul încrederii cetățenilor s-ar pregăti să părăsească PCRM-ul, după ce relațiile speakerului cu șeful statului cunoscute o răcire pronunțată;

- a avut loc “schimbarea la față” a Guvernului. Aproximativ 30% vs. 7% din respondenți apreciază pozitiv numirea noului Guvern în frunte cu premierul Zinaida Grecianîi;

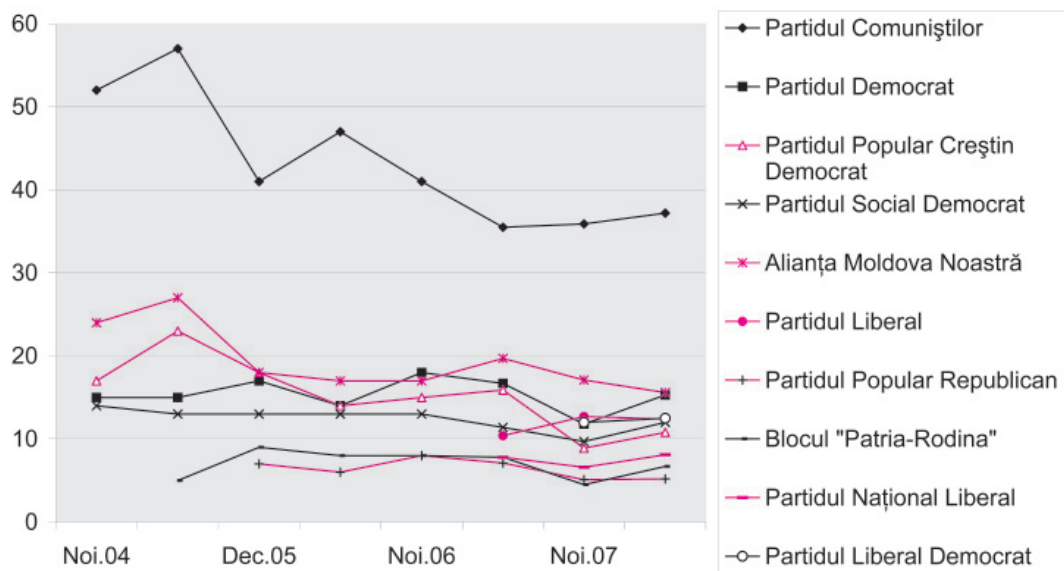
- succesul relativ la alegerile pentru Adunarea Populară a Găgăuziei, în cadrul căreia blocul “Pentru o Găgăuzie înfloritoare într-o Moldovă reînnoită”, constituit de PCRM cu un șir de independenți, a obținut 13 mandate din 35, demonstrează că formațiunea cel puțin a oprit declinul său și a reușit să redobândească statutul de cea mai importantă forță politică din regiune, deși încă departe de a fi dominantă;

- Comisia Europeană a dat o apreciere generală pozitivă modului în care a fost implementat PAUERM;

- întâlnirea Voronin-Smirnov din 11 aprilie a dat start consultațiilor grupurilor de experți în vederea “consolidării măsurilor de încredere între cele două maluri ale Nistrului”. Evenimentele în cauză s-au bucurat de susținerea reprezentanților UE, SUA și Rusiei.

Fiecare din evenimentele menționate mai sus, luate în parte sau împreună, aduc avantaje de imagine PCRM în vederea alegerilor din 2009. Cel puțin, se poate observa că ratingul de încredere al PCRM s-a stabilizat în ultima perioadă.

Cîtă încredere aveți în următoarele partide politice?
(foarte multă încredere/oarecare încredere)

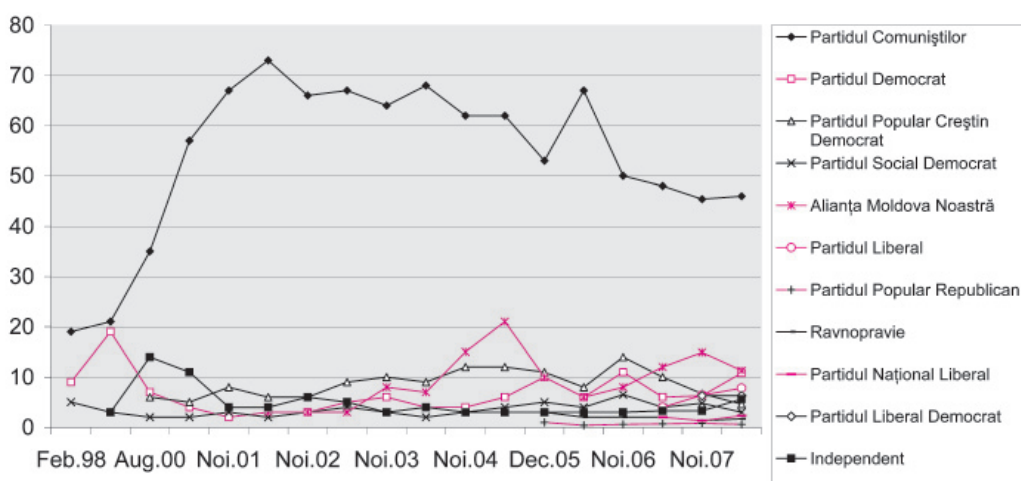

În privința opțiunilor de vot, situația PCRM, de asemenea, s-a stabilizat. Dacă adăugăm la cele menționate că majoritatea parlamentară a modificat recent legislația electorală, ridicînd pragul electoral de la 4% la 6% și interzicînd constituirea blocurilor preelectorale, atunci putem concluziona că PCRM dorește să profite cît mai mult și de pe urma stării de dezbinare a opoziției.

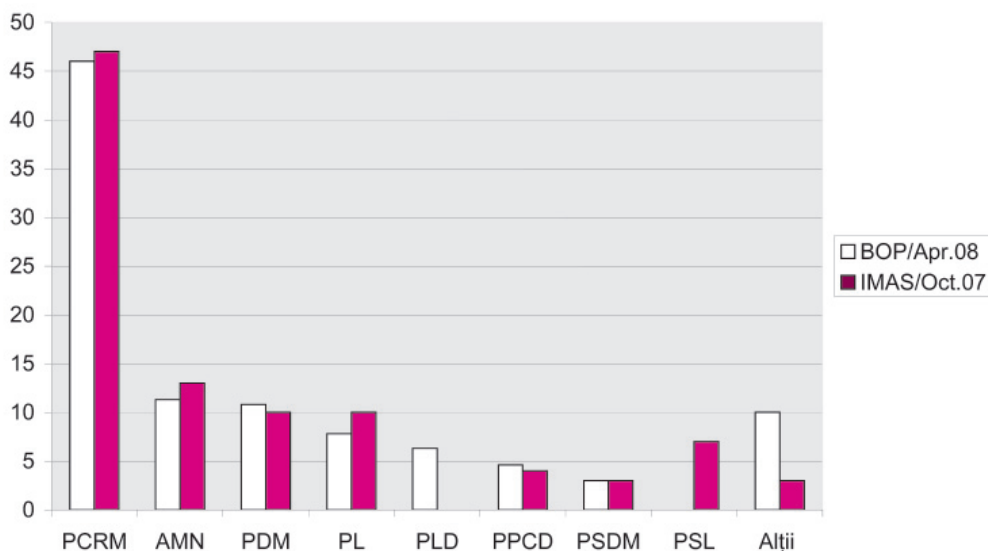
Pentru că anume răspunsurile referitoare la opțiunile de vot au deranjat cel mai mult pe liderii partidelor politice, merită să fie comparate rezultatele recente ale BOP cu rezultatele cercetării “Omnimas”, efectuate acum o jumătate de an de IMAS.

Comparația este utilă nu numai pentru a demonstra că cercetările efectuate de instituții diferite și sub egide diferite dau rezultate foarte apropiate, dar și pentru a încerca să oferim niște explicații: dincotro și unde migrează simpatiile cetățenilor. Din păcate, cu unele excepții, schimbările produse în ultima jumătate de an sînt abia sesizabile. Se remarcă intrarea Partidului Liberal Democrat din Moldova (PLDM) în topul celor șapte partide cu șanse reale de a accede în viitorul Parlament. De asemenea, se remarcă că a scăzut puțin procentajul PCRM, al Alianței Moldova Noastră (AMN) și al PL; a crescut

Dacă duminica viitoare s-ar organiza alegeri pentru Parlamentul RM, cu ce formațiune politică ați vota? (procent din cei care au exprimat opțiune de vot, 58% din 100%)

Preferințele electorale ale respondenților cu opțiuni la un eventual scrutin parlamentar

puțin procentajul Partidului Democrat din Moldova (PDM) și al Partidului Popular Creștin Democrat (PPCD); iar în cazul PSDM, lucrurile au rămas neschimbate. Variațiile sînt însă în limitele erorii cercetării.

Astfel, fuziunile partidelor de orientare social-democrată și social-liberală au rămas practic insesizabile. Era de așteptat ca PDM să resimtă impactul scindării determinate de plecarea în septembrie 2007 a unuia din liderii formațiunii – Vladimir Filat, mai ales că PLDM-ul, constituit de acesta din urmă a reușit să se evidențieze în ultima jumătate de an printr-o campanie de promovare dificil de neglijat. Cel mai probabil, fuziunea PDM cu Partidul Social Liberal (PSL) a compensat pierderile de pe urma detașării lui Filat și a unui șir de structuri raionale de PDM. N-ar fi de mirare dacă ar fi așa, dat fiind faptul că PSL s-a remarcat atât în sondajul IMAS din octombrie 2007, dar mai ales la alegerile locale (raionale) noi din Rezina, în noiembrie 2007, acumulînd aproximativ 15% din voturi. În plus, susținătorii PSL au fost unii dintre cei mai instruiți și informați, așa că nu este exclus ca o bună parte din ei să fi susținut fuzionarea cu PDM.

IV

DIFERENDUL TRANSNISTREAN

Pericolul reglementării conjuncturale

Întâlnirea Voronin – Smirnov

La 11 aprilie 2008, după o pauză de 6 ani și jumătate, la Bender a avut loc întâlnirea Președintelui Vladimir Voronin cu liderul transnistrean Igor Smirnov. Evenimentul a avut caracter senzațional. Judecînd după comportament, Smirnov ar fi dorit să evite această întâlnire, pentru el fiind prioritară recunoașterea de către Rusia a independenței Transnistriei. Federația Rusă, care controlează în totalitate regimul lui Smirnov, a insistat în mod constant că soluționarea diferendului transnistrean poate avea loc doar prin negocieri, cu participarea în calitate de parte egală a reprezentanților Transnistriei. Cum în Republica Moldova au demarat pregătirile pentru alegerile parlamentare, programate să aibă loc în martie 2009, Președintele Voronin s-a văzut nevoit să renunțe la faimoasa sa declarație din august 2004, prin care anunța că în procesul de soluționare a conflictului nu se va mai întâlni cu “marionetele”, ci doar cu “păpușarii”. O consecință directă a întâlnirii lui Voronin cu Smirnov ar trebui să fie reluarea procesului de negocieri.

Dacă Președintele Voronin ar fi refuzat în continuare să se întâlnească cu Smirnov, acesta din urmă ar fi speculat acest refuz pe fundalul recente pledoarii a Rusiei pentru “integritatea teritorială” a Republicii Moldova, bazată pe afirmația că “potențialul procesului de negocieri nu este epuizat încă”. Adică, blocarea în continuare a reluării negocierilor ar fi alimentat speculațiile regimului transnistrean privind necesitatea recunoașterii independenței de către Rusia în contextul “precedentului Kosovo”. În acest sens, Smirnov a căutat diferite pretexte pentru a evita întâlnirea cu Voronin, refuzînd să se întâlnească pe teritoriul controlat de autoritățile constituționale. În schimb,

Voronin a trebuit să se umilească în fața celui pe care l-a numit în ultimii ani “bandit”, “criminal” etc. și să accepte să meargă la Bender, oraș aflat sub controlul forțelor separatiste. Acest detaliu arată cine a avut un interes mai mare pentru întâlnire.

Totuși, și Smirnov a găsit un rost pentru întâlnirea cu Voronin. Asta după ce luase în zeflema, numind fanteziste afirmațiile lui Voronin din interviul din luna martie, pentru publicația moscovită “Kommersant”, privind pașii pe care este gată să-i întreprindă pentru soluționarea conflictului transnistrean. Anume în acel interviu Voronin a anunțat că pentru realizarea unui progres în reluarea procesului de negocieri este gata să se întâlnească cu Smirnov.

Rostul pentru care ar accepta întâlnirea cu Voronin a fost formulat de Smirnov dur și precis – a discuta pe marginea recunoașterii independenței Transnistriei. Dar, de fapt, Smirnov a fost obligat să se conformeze indicațiilor ministrului de Externe al Rusiei, Serghei Lavrov, care i-a spus “nado”, și să accepte o discuție telefonică cu Președintele Voronin, iar apoi și întâlnirea propriu-zisă. Așa cum anunțase după discuția telefonică din 7 aprilie, Smirnov a acceptat să se întâlnească cu Voronin pentru a-i înmîna “acordul de prietenie dintre Transnistria și Republica Moldova”, adică un acord între două state suverane.

În plus, pentru a accentua atitudinile negative față de Republica Moldova, mașina propagandistică transnistreană a desfășurat o activitate furibundă pe fundalul întâlnirii lui Voronin cu Smirnov, punînd în evidență faptul că Voronin nu este credibil în ochii administrației de la Tiraspol. Opiniei publice i s-a amintit și despre cazul fostului ministru al apărării, arestat în martie 2005, și despre refuzul lui Voronin de a semna Memorandumul Kozak în 2003, și despre “blocada economică” instituită în 2006 pe fundalul recentelor cazuri, fără precedent, de trafic de droguri cu tranzitarea teritoriului Republicii Moldova, și de un șir de alte fapte, care ar demonstra că Transnistria nu ar avea nici un motiv să-și dorească să aibă ceva în comun cu Republica Moldova, urmînd doar să-și reglementeze relațiile printr-un “acord de prietenie”.

După întâlnirea de o oră și jumătate, Voronin și Smirnov au apărut în fața camerelor de luat vederi pentru a comenta pe marginea discuțiilor purtate. Cele două fețe crispate vorbeau extrem de elocvent despre sentimentele reciproce pe care le nutresc cei doi, dar și despre faptul că doar circumstanțele i-au forțat să se întâlnească tête-à-tête. Smirnov a ținut să profite de situație, subliniind

că Voronin îi este oaspete la Bender și că în această calitate îi oferă generos posibilitatea să vorbească primul în fața jurnaliștilor. De asemenea, Smirnov a ținut să sublinieze că i-a înmănat lui Voronin proiectul “acordului de prietenie”, pe care cele “două părți egale” ar trebui să-l semneze și să-l ratifice în calitate de state suverane și independente. În ultimă instanță, Smirnov a subliniat ce așteaptă de la autoritățile constituționale ale Republicii Moldova: un tratament de la egal la egal și eliminarea tuturor barierelor economice și comerciale cu care se confruntă Transnistria. În pofida modalității în care a ținut Smirnov să pună accentele, Președintele Voronin a evitat în mod ostentativ să se refere la propunerile provocatoare ale lui Smirnov, axându-se pe problemele care îl interesau cu precădere – măsurile de restabilire a încrederii dintre cele două maluri ale Nistrului, adică măsuri ce reies în mod direct din inițiativele sale, lansate în octombrie 2007.

Cedările pe care le-a făcut Președintele Voronin în cadrul întâlnirii cu Smirnov se reduc, deocamdată, la promisiunea de a se adresa oficialilor UE și SUA în vederea suspendării interdicției de circulație pentru cei 17 demnitari transnistreni, evident, în schimbul eliminării interdicțiilor de acces pe teritoriul Transnistriei pentru un șir de demnitari moldoveni. În schimb, Președintele Voronin și-a asigurat un sprijin semnificativ din partea participanților la procesul de negocieri în formatul “5+2”. Astfel, reprezentantul special al UE

în Republica Moldova, Kalman Mizei, a ținut să aprecieze în termeni pozitivi eforturile Președintelui Voronin. Întâlnirea lui Voronin cu Smirnov a fost sincronizată cu întâlnirea ambasadurilor SUA și UK – Michael Kirby și John Meyer, speaker-ul transnistrean Evghenii Șevciuk, cu care a fost discutată posibilitatea realizării proiectelor infrastructurale, pomenite în inițiativele lui Voronin din octombrie 2007. Mai mult, proiectele menționate fac parte din Strategia Națională de Dezvoltare (SND) pentru anii 2008–2011 și din programul Guvernului Greceanii, instaurat recent.

Toate cele menționate mai sus au fost aranjate astfel ca să dea impresia că întâlnirea lui Voronin cu Smirnov, chiar dacă a fost un eveniment neplăcut pentru primul, a fost totuși necesară pentru relansarea unui plan vast de reglementare a conflictului, care nici pe departe nu a prins contururi.

Reiterarea atitudinii Președintelui Voronin față de problema transnistreană

La 3 aprilie 2008, cu doar o săptămână înaintea întâlnirii cu Smirnov, poziția Republicii Moldova față de conflictul transnistrean a fost reiterată de către Președintele Voronin în cadrul summit-ului NATO de la București:

- Republica Moldova depune eforturi pentru a atrage atenția comunității internaționale asupra situației incerte generate de conflictul transnistrean, care timp de peste 16 ani creează instabilitate și afectează securitatea regională. Din această cauză, țara rămâne divizată politic și teritorial, cu peste jumătate de milion de cetățeni moldoveni ținuți ostatici de un regim separatist;
- problema transnistreană alimentează potențialul de insecuritate și instabilitate nu doar pentru Republica Moldova, ci pentru întreaga regiune. Din cauza conflictului transnistrean este blocat procesul de modernizare a Republicii Moldova. Interferența problematicei transnistrene se resimte în subminarea Tratatului FACE, extinderea NATO, sistemele de apărare antirachetă în Europa, cazul Kosovo;
- poziția oficială a Moldovei în privința conflictului transnistrean ține de: identificarea unei soluții viabile, care trebuie să se axeze pe demilitarizarea și interzicerea staționării trupelor și obiectivelor militare străine pe

teritoriul național, în conformitate cu statutul recunoscut de neutralitate al Republicii Moldova; acordarea unui statut echitabil regiunii transnistrene în componența unei Moldove suverane, indivizibile și integre din punct de vedere teritorial;

- în procesul de soluționare a conflictului transnistrean, Republica Moldova va rămâne atașată realizării aspirațiilor sale proeuropene, implicării cât mai active a tuturor părților pentru recunoașterea neutralității sale constituționale și promovarea reintegrării țării în baza dreptului internațional (după Moldpres).

Înmînându-i așa-zisul “acord de prietenie” lui Voronin la întâlnirea din 11 aprilie, Smirnov a ținut să pună în evidență faptul că are un punct de vedere diametral opus față de soluționarea conflictului transnistrean. De fapt, “acordul de prietenie” al lui Smirnov este și un răspuns la “inițiativele din octombrie” ale lui Voronin. Imediat după întâlnirea cu Smirnov, Voronin a ținut să accentueze că în procesul reglementării transnistrene nici nu poate fi vorba despre cedări nefondate “regimului separatist” și că procesul de căutare a unei soluții viabile a conflictului transnistrean în formatul “5+2” nu prevede federalizarea Republicii Moldova.

Reacții la întâlnirea Voronin-Smirnov

Întâlnirea Voronin-Smirnov a fost comentată în contradictoriu de presa de la Chișinău. Merită remarcat faptul că punctele de vedere critice au făcut abstracție de contextul nou, absolut diferit de cel în care a avut loc întâlnirea Voronin-Smirnov:

- recunoașterea independenței Kosovo de către principalele state Occidentale i-a oferit Rusiei oportunitatea de a proceda similar în privința enclavelor separatiste din CSI. Autoritățile Republicii Moldova au avut temeri că Rusia va proceda simetric. Rusia însă s-a abținut de “a face schime” Occidentului, în pofida amenințărilor de generalizare a precedentului Kosovo. Mai mult, după audierile din Duma de Stat, Rusia a făcut publică o Declarație în care a confirmat recunoașterea integrității teritoriale a Republicii Moldova. Există cauze profunde pentru un astfel de comportament care încă trebuie înțeles. În aceste circumstanțe, trebuie să se discearnă clar ce e mai potrivit pentru Republica Moldova – să se revină la negocieri,

chiar cu prețul întâlnirii umilitoare a lui Voronin cu Smirnov, sau să se lase lucrurile la voia întâmplării;

- revenirea la negocieri în 2008 nu echivalează cu revenirea la status quo antes 2001 din simplul motiv că în prezent negocierile se vor desfășura pe fundalul existenței controlului pe segmentul transnistrean al hotarului moldo-ucrainean și a misiunii EUBAM. Ministrul Reintegrării, Vasile Șova, a trebuit să părăsească negocierile în februarie 2006 pentru a evita explicațiile legate de introducerea controlului la frontieră, însă măsura de răspuns a Tiraspolului a fost părăsirea procesului de negocieri, care este blocat mai bine de doi ani. Soluționarea conflictului în afara procesului de negocieri este categoric exclusă de Rusia, care controlează în totalitate regiunea transnistreană. Deci, revenirea la negocieri după întâlnirea Voronin-Smirnov înseamnă o revenire la același punct, dar totuși o revenire într-un context mult mai favorabil pentru Republica Moldova;

- negocierile, dacă vor demara după întâlnirea Voronin-Smirnov, se vor desfășura în contextul eforturilor susținute ale Ucrainei de integrare în structurile euroatlantice. La summit-ul NATO de la București, Ucrainei i s-a promis că peste jumătate de an, în cadrul unui summit ministerial, aceasta va fi totuși invitată să semneze un plan de preaderare la NATO. Mai mult, în cadrul celei de a V-a Adunări a World Movement for Democracy, desfășurată la Kiev în perioada 6–9 aprilie 2008, Președintele Victor Iușcenکو a afirmat că Președintele Franței i-ar fi promis să examineze posibilitate oferirii Ucrainei către toamna acestui an a unui acord de asociere cu UE pentru a echilibra efectul legat de amânarea ofertei de a semna planul de preaderare la NATO.

Transnistria – valiza fără mâner a Rusiei?

Și la Tiraspol elitele separatiste s-au arătat foarte nemulțumite de comportamentul Rusiei. Dar, fiind dependente în totalitate de bunăvoința Moscovei, acestea s-au văzut nevoite să se conformeze noii conjuncturi. Demoralizarea elitelor transnistrene este provocată de faptul că în ultimii 3 ani acestea au fost încurajate să desfășoare campanii propagandistice în regim non-stop de convingere a cetățenilor că Rusia va utiliza “universalitatea precedentului Kosovo” pentru recunoașterea independenței Transnistriei, iar acum sle sînt constrînse să caute o soluție de compromis cu Republica Moldova.

Audierile din luna martie și Declarația Dumei de Stat a Rusiei pe marginea republicilor nerecunoscute – Abhazia, Osetia de Sud și Transnistria, au pus în evidență faptul că amenințările Rusiei de a trata “cazul Kosovo” ca pe un precedent universal a fost un bluf banal. În această ordine de idei, un șir de deputați transnistreni s-au văzut nevoiți să acuze Rusia de lipsă de voință în a-și onora promisiunile și de suferințele transnistrenilor, care sînt nevoiți să trăiască într-o condiție materială extrem de precară, suportînd lipsuri din cauza orientării prorusești, care iată că se dovedește a fi sterilă.

Aceste atitudini au provocat în premieră un scandal politic la Tiraspol, între membrii “vechii gărzi” separatiste, care s-a apucat să identifice vinovații pentru noile atitudini ale Moscovei față de enclava separatistă. Sovietul Suprem chiar l-a învinuit pe ministrul de externe, Valerii Lițkai, de incapacitate profesională. Apărîndu-se, Lițkai a trebuit să le amintească tuturor poziția neclintită a Rusiei de a soluționa conflictul transnistrean în baza integrității teritoriale a Republicii Moldova prin oferirea unui statut garantat Transnistriei. El a mai menționat că, actualmente, între Republica Moldova și Transnistria există, de fapt, relații confederative, lăsînd să se înțeleagă că cea mai bună soluție ar fi una federativă. Se observă că “soluția” spre care înclină Lițkai pare a fi una intermediară celor promovate public de către Voronin și Smirnov.

Totuși, comportamentul Rusiei are explicații profunde. Un șir de experți ruși au încercat să argumenteze de ce Rusia s-a văzut nevoită să procedeze contrar propriilor amenințări de a considera “cazul Kosovo” drept precedent universal:

- după retragerea trupelor rusești din Priștina în 2003, Rusia nu mai avea nicio pîrghie reală de influență asupra situației. Oponîndu-se soluțiilor propuse de SUA și de principalele state din UE, Rusiei nu-i rămînea decît să apeleze la “respectarea dreptului”. După declarația independenței Kosovo și recunoașterea acesteia de către un șir de state, dilema Rusiei era să facă “schime”, recurgînd la “universalitatea precedentului Kosovo”, ori să se erijeze în “apărător consecvent al dreptului internațional”. De fapt, această dilemă nici nu a existat;

- Rusia a fost sortită să aleagă “apărarea normelor de drept internațional”, refuzînd să satisfacă așteptările enclavelor separatiste din CSI de a le recunoaște independența, deși, începînd cu 2005, le-a alimentat constant. Explicația este că, în orice situație, atît problema Kosovo, în particular, cît și

cea a Serbiei, în general, va deveni în viitorul apropiat o “problemă internă” a UE, care folosește drept “momeală” promisiunea de a le include în UE. Reformarea și modernizarea lor separată poate fi înfăptuită mult mai rapid decât în situația menținerii lor împreună cu un statut incert;

- dacă în această situație Rusia ar recunoaște ca măsură de răspuns la “cazul Kosovo” enclavale separatiste din CSI, acest lucru ar submina definitiv CSI-ul, care și așa este o structură semi-moartă. CSI nu are atractivitatea UE. Eventualele probleme generate de recunoașterea enclavelor separatiste din CSI ar antagoniza relațiile Rusiei nu doar cu statele GUAM, ci și pe cele cu Kazahstan și Belarus, care s-ar simți amenințate de un astfel de comportament. Spre deosebire de UE, Rusia nu poate oferi nimic în schimbul recunoașterii enclavelor separatiste pe care le menține pe linia de plutire. După “monetizarea relațiilor” din cadrul CSI, Rusia are drept pîrghii de influență doar amenințările de instituire a embargourilor;

- Summit-ul NATO de la București a pus în evidență faptul că intențiile declarate ale Kievului și ale Tbilisiului de a primi planuri de preaderare la NATO le-au creat anumite probleme, dar și oportunități suplimentare în raporturile cu Rusia. A fost lărgit și câmpul de manevră al Washingtonului precum și cel al Bruxelles-ului. Cedînd Rusiei temporar în privința planurilor de preaderare pentru Georgia și Ucraina, NATO și-a consolidat pozițiile în problema scutului anti-rachetă. Georgia poate juca pe muchie: aderarea la NATO vs nerecunoașterea independenței Abhaziei și Osetiei de către Rusia. În Ucraina, amenințările Rusiei referitoare la Crimeea contribuie la consolidarea clasei politice și oferă argumente noi în favoarea vectorului euroatlantic. Contrastul efectelor aderării țărilor Europei Centrale și de Est la NATO și UE cu efectele statutului de principali aliați ai Rusiei în CSI a Belarusului și Armeniei este izbitor, alimentînd pledoaria pentru cursul euroatlantic;

- Republica Moldova încearcă să beneficieze de pe urma acestei conjuncturi noi, create de alții. Președintele Voronin dorește, probabil, să profite de această situație, prin pachetul pe propuneri pe care l-a făcut Rusiei și care, în linii mari, pare să fie susținut atît de UE, cît și de SUA. Dar, în aceste circumstanțe, și Rusia pare să dorească să profite de “obediința” Chișinăului, pentru a crea măcar un eveniment pozitiv în spațiul CSI – ea propune soluția “anti-Kosovo”, care i-ar confirma pretenția de apărător al dreptului internațional, evident, fără a risca să-și piardă influența în regiune.

Concluzii

- În contextul noii conjuncturi regionale, Președintele Vladimir Voronin a obținut în urma întâlnirii din 11 aprilie 2008 cu Smirnov un scor mai degrabă pozitiv decât negativ. Ponderea victoriei propagandistice pe care a obținut-o cu un an înainte de alegerile parlamentare din 2009 este greu de neglijat pentru partidul de guvernământ. Voronin aproape că a obținut un aviz pozitiv pentru inițiativa sa din octombrie 2007 privind planul de restabilire a încrederii reciproce dintre cele două maluri ale Nistrului. Instituirea grupurilor de lucru și probabilitatea înaltă de reluare a procesului de negocieri în format “5+2” este o dovadă în acest sens. Suportul din partea reprezentanților SUA, UE și OSCE acordat inițiativelor lui Voronin și promisiunile de susținere financiară doar confirmă în plus existența unui trend pozitiv.

- Din punctul de vedere al intereselor de durată ale Republicii Moldova au dreptate cei care manifestă prudență în privința recente performanțe a Președintelui Voronin. Diferențierea ostentativă pe care o face Rusia dintre enclava separatistă din Republica Moldova și cele din Georgia are un preț pe care Republica Moldova a început să-l plătească în avans. Astfel, autoritățile moldovenești au păstrat tăcere în privința desfășurării de către Rusia la 2 martie a.c. a alegerilor în Duma de Stat pe teritoriul Transnistriei ca pe propriul teritoriu. Acum urmează de văzut dacă autoritățile moldovenești vor accepta la fel de tacit și implementarea de către Rusia a prevederilor recente Declarații a Dumei de Stat privind instituirea pe teritoriile enclavelor separatiste a tot felul de reprezentanțe. În Abhazia și Osetia de Sud acest proces a început deja. Georgia, la fel ca și în cazul alegerilor din 2 martie, a reacționat rapid și vehement, apelând la suportul internațional.

- Faptul că Republica Moldova se desolidarizează de statele GUAM – Ucraina și Georgia – în ce privește relațiile cu NATO o avantajează oarecum în atitudinile Rusiei față de problema transnistreană, deși aceasta nu este cea mai onestă atitudine a autorităților moldovenești. Însă din rațiuni tocmai legate de soluționarea conflictului transnistrean este nehibzuită subminarea pozițiilor Ucrainei ca lider regional și principal pivot al GUAM, prin declarații referitoare la o eventuală părăsire de către Republica Moldova a GUAM, așa cum anunțase recent Președintele Voronin. Rolul Ucrainei în reglementarea transnistreană este la fel de important ca și cel al Rusiei. Avansarea Ucrainei spre UE și NATO este, de fapt, singura și cea mai reală

garanție a recuperabilității Transnistriei de către Republica Moldova. În acest sens, trezește nedumerire insistența Președintelui Voronin asupra “recunoașterii statutului de neutralitate” a Republicii Moldova. Dacă statele lumii recunosc suveranitatea Republicii Moldova, înseamnă că ele recunosc în mod automat și norma constituțională referitoare la neutralitatea ei. După toate aparențele, Președintele Voronin dorește ca pe viitor propria lui țară să nu poată modifica articolul cu pricina din Constituție, fără acceptul statelor care i-ar “recunoaște statutul de neutralitate”. Acest lucru servește drept argument pentru ca opoziția să considere că, de fapt, Președintele Voronin dorește limitarea suveranității țării și transformarea acesteia într-un fel de protectorat internațional.

- Autoritățile moldovenești n-ar trebui să-și facă iluzii în privința posibilității unei reglementări finale rapide a conflictului transnistrean. Cercuri influente din Rusia au făcut publice, cu diferite ocazii, scenariile celor mai probabile evoluții ale relațiilor Rusiei cu enclavele separatiste. Este vorba despre aplicarea în paralel a două scenarii, care se completează reciproc, făcându-se trimitere la exemplul relațiilor SUA cu Taiwan și, respectiv, cu Puerto Rico. Se are în vedere că, în mod constant, va fi aplicată “taiwanizarea” relațiilor, adică enclavele separatiste vor fi tratate de către Rusia ca state de facto independente. În paralel, va fi încurajată desfășurarea periodică a referendumurilor de asociere a enclavelor separatiste cu Rusia, după modelul asocierii Puerto-Rico cu SUA. Astfel, vor fi create condiții pentru “digerarea” enclavelor separatiste de către Rusia, prin aducerea tuturor aspectelor vieții lor interne în conformitate cu normele din Federația Rusă. Ambele abordări exclud necesitatea recunoașterii independenței enclavelor separatiste, oferind Rusiei posibilitatea de a se erija în postură de “apărător ferm al dreptului internațional”, dar și de menținere în sfera sa de influență a statelor care suferă de pe urma separatismului. Lucru foarte comod pentru Rusia, ea avînd posibilitatea de a trata cum îi convine mai mult enclavele separatiste – ca state existente de facto, dar nerecunoscute, “contribuind” la soluționarea conflictelor cu autoritățile constituționale ale Moldovei și Georgiei, sau ca teritorii populate de “conaționali”, cetățeni ai Federației Ruse. De fapt, Rusia practică “taiwanizarea” relațiilor cu enclavele separatiste încă din 1992, iar strategia asocierii cu Rusia după modelul Puerto-Rico a fost elaborată de Constantin Zatulin încă în 2000 și prevedea în calitate de element de bază oferirea masivă a cetățeniei ruse locuitorilor enclavelor separatiste și organizarea referendumurilor de asociere cu Rusia,

lucru care s-a produs deja în 2006, în toate cele trei enclave separatiste. “Cazul Kosovo” nu avea nimic cu aceste strategii. În prezent, el este folosit din considerente de comoditate în argumentarea politicilor Rusiei față de regimurile separatiste, dar și pentru sublinierea atașamentului față de normele “dreptului internațional”.

- În circumstanțele menționate mai sus este de preferat ca pînă la alegerile din 2009 să nu se meargă mai departe de restabilirea procesului de negocieri în format “5+2”, lăsînd eventuala elaborare a soluțiilor referitoare la statutul Transnistriei pentru perioada postelectorală, cînd presiunea unor soluții rapide, care pot fi doar proaste, va lipsi. Metaforic vorbind, “dezghețarea” rapidă a conflictului transnistrean riscă să “inunde” întreaga Republică Moldova. În acest sens, e mai bine să se excludă temerile unei eventuale “transnistrizări” a Republicii Moldova.

